

I. DİNİ GRUPLAR

dini gruplar” görüleceği üzere iki kelimedenden oluşmaktadır. “Gruplar” derken sosyolojideki grupların, toplumun genel kanunlarına tabi iken; “Dini” kelimesi açısından da dine has konuları, kutsal, inanç, ritüel, teoloji, doktrin, tarihsel süreç vb. hususları içerisine alır.

Dinin sosyolojik ifadesi, dini gruplarda kendisini gösterir. Toplumsallaşarak kitlelere mal olma ya da topluluklar oluşturma özelliği dinlerin en temel özelliklerinden birisidir.

Bir “sosyal grup” çeşidi olan “dini grup”, onun temel özelliklerini de içerisinde barındırır. Sosyal gruba ait özellikler “dini grup”ta da mevcuttur.

Dinin grup halinde tezahürünün pozitif yönlerinin olduğu gibi “negatif yönlerinin de olduğu” kabul edilir.

Grup olma Wach’a (1995: 405) göre dinin “objektifleşmesi, maddileşmesi ve profanlaşması” anlamlarına da gelir.

Yine Wach’a göre insanlık tarihi boyunca bu dini birliğin değerine iman öylesine derin olmuştur ki o, en etkin dini kurumları yaratmıştır. Dini grubun diğer bir olumsuz yanı dinin özsel yönünü gözlerden uzak tutmasıdır. Bazen dini grup ve kurumlar dinin özünü görmemizi engelleyebilir.

Her din bizatihi sosyal bir grup içinde ortaya çıkar ve yayılır.

Toplumsal hayat içinde biz dini daima bir cemaat, ümmet ya da bir grup veya insan topluluğu içerisinde görürüz. Bu şüphesiz diyalektik bir süreçtir. Din toplum diyalektiği dini anlamak için çok önemlidir. Bunun önemini anlamayanlar dini toplumdan ayrı soyut fikirler yığını, ideal tümel gerçeklik

Her ne kadar tarih üstü kutsal mesajlar içerseler de onlar, dünyada bir topluluk içerisinde ortaya çıkar ve hayatîyetlerini devam ettirirler.

Dini grupların toplumla olan diyalektik ilişkisini detaylı biçimde anlamak için onu “toplumun iki temel alanı” olan “toplumsal yapı” ve “toplumsal değişim” bağlamında ele almanın gerekli olduğunu düşünüyoruz.

Dini Grupların Sosyolojik Sınıflandırması

Din, öncelikle “toplumsal yapının temel unsurları ile çok yakından etkileşim içerisine girmekte” ve onlarla birlikte gelişme göstermektedirler. Aile, kabile, kır, kent, tabakalaşma, kültür, siyaset gibi toplumsal yapının belli başlı kavramları ile dinin ve dini grupların etkileşimi, iç içe geçmeleri, ondan etkilenmeleri vb. din sosyolojisi açısından çok önemlidir.

Ancak ikinci olarak din, “toplumsal yapıdan bağımsız, önceki yapılardan hiçbirisi ile açık bağı bulunmayan, onlardan bağımsız” hatta zaman zaman onlarla çatışabilen “bizzat dinden doğan” dini gruplar da yaratabilmektedir.

Diğer taraftan dini gruplar, “kültür” ve “siyaset” gibi iki temel eksene göre başka bir deyişle “kültürel farklılaşmalara” ve “siyasal yapılarla kurulan ilişkilere” göre de oluşmaktadır.

Klasik din sosyolojisi eserlerinde dini gruplar esas olarak iki grupta ele alınmaktadır.

Bunlar “doğal dini grup” ve “sırf dini grup” olarak adlandırılmaktadır. Bu sınıflandırma dinlerin oluşum sürecini dikkate alan ve daha çok tarihsel bağlama göre yapılan bir özelliktedir.

Dini grupların sosyolojik anlamdaki bu tarz ikili ayrımı/modellemesi din sosyologları Joachim Wach ve Gustave Mensching tarafından geliştirildi ve din sosyolojisinde kabul gördü.

Doğal Dini Gruplar: Dinin doğal gruplar (aile, klan, kabile, kavim / millet vs.) içinde şekillendiği yapıyı ifade etmektedir.

Sırf (Spesifik) Dini Gruplar: Grubun oluşumunun bizzat dinden kaynaklandığı,

“sadece dinden doğan grupları” ifade etmektedir.

Kültürel Temelli Dini Gruplar: Dinin sosyo-kültürel farklılaşmalar içinde şekillendiği ve bu süreçte doğan dini grupları ifade eder.

Siyasal İçerikli Dini Gruplar: Siyasal faktörlerin etkisi ile ortaya çıkan dini gruplar.

Şii, Zeydi, Harici gruplar

Doğal dini gruplarda din ve doğal birlikler (örneğin, aile, klan, kabile vb.) iç içe bir yapı sergilerler.

Doğal dini oluşturan topluluklar aynı zamanda doğal dini grubu da oluşturmaktadırlar. Terside doğrudur.

Doğal grubu oluşturan organik topluluk, topluca tek bir dinin de bağlısıdır.

Din sosyolojisinde, dini bağlarla doğal bağların kesiştikleri gruplar içerisindeki ahenk gücüne vurgu yapılmıştır. Bu ahenk Wach’a göre o kadar eksiksiz bir şekilde ortaya çıkar ki, sosyal ve dini faktörler adeta mükemmel bir karışım meydana getiriyormuş gibi görünürler. Bu tarz dini birliklerde grubun menfaatleri ve dini ilkeler iç içe bir görünüm arz ederler.

Doğal dini formların en önemli özelliği kolektivizmdir.

Doğal dinin taşıyıcıları aile, klan, kabile gibi doğal, organik cemaatlerdir. Bu formda dini grubu ayakta tutan ya bir aile, ya klan veya bir kabiledir. Kabile, klan veya aile ortadan kalkınca o “doğal din formu”

da kendiliğinden kaybolacak demektir

Doğal dini grupların bu özellikleri “kolektif kurtuluş” anlayışını getirmiştir

Bu anlamda “kolektivizm” doğal grupların, “kolektif kurtuluş” da doğal dini grupların en belirgin özelliklerindendir.

Dinler tarihinde çokça örneklerine rastladığımız, din üzerinde etki eden toplum ya da toplumsal unsurları şu şekilde sıralayabiliriz: “Aile, klan, kabile, millet, şehir-

köy gibi mahalli birlikler”. Bu unsurlar toplumu oluşturmaları dolayısıyla da yapısal unsurlar

olmaları sebebi ile “doğal” sıfatını alırlar.

Doğal grup için din en güçlü bağı ifade etmektedir (Wach, 1995: 91). Bu tür birlikteliklere din sosyolojisinde “özdeş gruplar” da denilmektedir.

1.1. Aile

Aile, en önemli doğal birliktir.

Aile aralarında kan bağı bulunan insanların oluşturduğu en eski ve köklü toplumsal yapıdır. Temel toplumsallaşma araçlarının da başında yer alır.

Kutsal bir unsur, aile üyelerini

birleştirmekte, kutsal olmayan bu topluluğa bir kutsallık ve değer vermektedir.

Örneğin, “Cermen Ailesi” normal aile bağları ile birbirlerine bağlı olmaları yanında kutsal duygularla da birbirlerine bağlı bir aile idi.

Cermen Ailesi aynı zamanda kutsal dini bir topluluğu da ifade ediyordu. Aile törenleri aynı zamanda dini bir törendi. Aile dini bir öneme sahip olduğu için onun oturduğu evin ve yaptıkları toplu eylemlerin de dini bir anlam ve önemi bulunuyordu. Aile açısından önem atfedilen evin eşiği, mutfak, iç mekanı gibi yerler burada kutsal birer anlam ifade ediyor, ailenin toplu birliktelikleri ise bir ritüel özelliği gösteriyordu.

İlerleyen süreçte Cermen ailesinin genişleyip Cermen toplumu ve devleti oluşacak ve bu devletin kutsal Cermen ailesine dayanması sebebiyle de devlet de kutsallık kazanacaktır.

1.2. Klan ve kabile

tam bir inanç ve ibadet birliği oluşturmaktadır. “Klan ve kabile”, kan ve akrabalık bağı ile ve ortak atayla oluşan doğal birlikteliklerdir.

Aileler klan ve kabile oluşturmak için birleşirler ve böylece kendi dini ile mücehhez kutsal birlik de meydana getirmiş olurlar

Bireylerin kendine has bireysel duygu ve davranışları, kendine has diğerinden ayrı inançları yoktur.

Bu birlik içinde olmayan her “yabancı”, otomatik olarak bir “düşman” sayılır.

Her klan ve kabile, ya ortak ata olarak bir toteme ya da klana ait bir tanrıya sahiptir. Kendilerine has bir toteme sahip olan klanlar aynı zamanda bütün klanda ortak olduğuna inanılan ve adına “mana” denilen ortak bir cevhere de sahip olduklarına inanırlar.

Aile gibi klan ve kabile de bir kült cemaati meydana getirir. Bu kültürün üyeleri organik bağlarla (doğal) bir araya gelirler.

Her klanın çoğu zaman belirli bir mekânda sabitleşmiş özel tanrıları bulunmaktadır.

Klanın tanrısı klanın varlığının ve birliğinin bir sembolüdür.

Bir kişi klandan ayrıldığı zaman ilahını veya tersi biçimde ilahını reddettiği zaman klanını da terk etmek zorundadır.

Çünkü doğal birliğin anlamı ile dini anlam iç içe özdeş bir durum arz ediyordu.

Doğal birliktelik ile dini olanın iç içeliği her alanda fark edilir.

Klan üyelerinin her birisi diğerine eşittir ve hepsi birbirinin “kardeş”idir

Klanlar genişleyip ittifaklarla büyüdükçe kabile halini alır. Güçlü olan ya da fatih konumundaki klanın tanrısı da ilahlar arasında en güçlü konumda olmaktadır. Şayet birisi diğerleri üstünde güç kuramazsa çok parçalı siyasal bir yapı çok parçalı dini yapıyı (örnek çok tanrılı Mekke panteonu) doğurmaktadır.

Klan ya da kabile “ortak bir ata” sayesinde var olur. Klan ve kabile hayatında “kahraman ata kültürü” bu

nedenle çok önemlidir.

diğer yandan her ata klanın kurucusu olması yanında “klanın dininin de kurucusu, sahibi olma unvanına” sahipti.

Birçok kabilede önemli ata ya da kahramanlara tapınıldığı bilinmektedir.

1.3. Yerel Birlikler

Yerel Birlikler olan şehirlerin (medine, polis, site) de dini hayat üzerinde belirleyici etkileri olduğunu biliyoruz. Klan ve kabilelerin gelişmesi ile şehirler kurulur.

Toplumun şehir ve bölgelere göre ayrılımları gibi tanrılarında yer ve bölgelere göre sınıflandırıldıkları, ayrıldıkları görülmektedir. Aile ya da klan ilahları, şehir teşkilatlanması ile şehir kültürü yapısına bürünürler veya oluşan şehir kültürüne doğrudan geçerler. Önceden mevcut olan aile veya klana ait ritüel ve mensekler terk edilip bunların şehir hayatı içinde eriyeceği yeni mit, ritüel ve mensekler yeni teşkilat ve görevliler grubu icat edilir (Wach, 1995: 123). Böylelikle bir bölge ya da şehre at tanrılar söz konusu olmuş olmakta; bir bölge ya da şehrin birliği o tanrı ya da (toplumsal farklılaşma ya da hiyerarşiye uygun olarak oluşan) tanrılarda temsil edilmiş olmaktadır.

geçiş, bir adaptasyon süreci”dir.

toplumsal açıdan daha gelişmiş bir üst evreye geçiş sürecine paralel olarak dini alanda da bir üst evreye, yani tanrıların kabile ölçeğinden kent ölçeğinde etkinliğini artırması evresine geçiş söz konusudur.

Böylece bu mahalli üniteler bir doğal

birliktelik olmanın yanında aynı zamanda bir “doğal dini grup” oluşturmuş oldular.

Örneğin “Romulus” Roma şehrinin tanrısı ve koruyucusu idi. Roma kenti büyüyünce “Romulus” da bütün Akdeniz bölgesinin tanrısı olarak gelişme göstermiştir.

93-108 arası özet Dini Gruplar Sosyolojisi

2. Sırf (Spesifik) Dini Gruplar

Gruplaşmanın doğal, toplumsal bir form aracılığıyla değil de bizzat dinden kaynaklandığı sırf dini gruplar, genellikle evrensel dinler içerisinde ortaya çıkmaktadır.

Evrensel dinler klan, kabile, millet gibi tek bir doğal birlikten ziyade bütün toplumlara hitap eden dinlerdir.

Mensching, insanlık tarihindeki en dikkat çekici durumun kolektivizmden bireyselliğe tedrici geçiş olduğunu söyler.

İşte evrensel dinlerin ortaya çıkışı, bireyin de ortaya çıktığı ve görece bağımsız hale geldiği bir duruma tekabül etmektedir.

Sonuçta bu süreç bireyin tarihte nesne konumundan özne konumuna geçişini ifade etmektedir.

Görüldüğü gibi “evrensel dinle önceki doğal dinler arasında ilk fark “kolektivizme” karşı “indivüdüalizm” yani bireyselciliktir.

Eski dinde (doğal dini gruplarda) taşıyıcı kolektif birlikler, cemaatler iken; yeni dinde taşıyıcı bireydir.

Aynı şekilde kolektivizmden bireyselliğe geçiş “kurtuluş” anlayışında da bir dönüşüm getirmiştir. Doğal dinlerde “kolektif bir kurtuluş” mevcutken evrensel dinde kurtuluşun nesnesi bireydir.

Her ne kadar birey yine kabile, aile, şehir gibi bağların üyesi ise de bu bağlar artık dini tabiatlı değildir.

. Evrensel kurtuluş mesajı aile, kabile üstüdür. Bu nedenle “Her evrensel din bir kurtuluş dinidir” denilebilir.

Klan, kabile gibi yapılarıdaki dini formlardan evrensel nitelikli dinlere geçişte zayıflayan diğer bir özellik de “mitolojik tasavvur”dur

O zamana kadar düşünce ve inancı belirleyen “mitoloji”nin konumu sarsıntı geçirmeye başlamıştır. Böylece doğal, milli dinlerde

nispeten “akılcı bir kriz” yani akılcılığa yönelişin doğurduğu bir kriz baş göstermiştir.

Mitolojinin toplumun gelişen sorunlarına cevap bulamaz hale gelişinin de bu durumda bir katkısı mevcuttur.

Sırf dini gruplarda grup üyeleri, bizzat din bağı ile birbirlerine bağlandıkları için “dini bağ”, doğal gruptakilere oranla daha güçlüdür. Bu gruplarda sırf “din kardeşliği” esasına dayalı bir ilişki söz konusudur ve akraba, kan bağı gibi durumlar ikinci plandadır.

dini bağlarla doğal bağların uyumlu biçimde birleştirildiği gruplarda birlik daha sağlamdır.

Hem evrensel yeni dinin getirdiği “din kardeşliği” hem de eski sosyo-kültürel yapının doğal formları, tortuları, yeni oluşan grubu içte ve dışta daha bütüncül bir yapıya kavuşturabilmektedir.

Ancak bu durum sürekli olamaz.

. Wach’ın deyişiyile, “bir

grubun ahengi hiçbir zaman durgun tarzda olmaz. Bir tek şeyden kaçınılamaz: Değişme.

bu yeni sosyo-kültürel yapının konumuz açısından değinilmesi gereken yönü, “yeni bir gruplaşma, toplumsallaşma tarzı”nın mevcudiyetidir.

Wach’ın adlandırımı ile “bir dereceye kadar devrimcidir”. Bu dayanışma tarzında, eskisi gibi biyolojik bağlar değil, “manevi babalık ve manevi kardeşlik” duyguları ön plana geçmiştir.

. Bu yeni birliğin oluşmasında etken olan şey eskisi gibi organik büyüme değil, geçmiş ve doğal bağlardan “kesin kopuş”tur. Kopma ne kadar şiddetli olursa yeni birliğin sırf dini grup özelliği kazanması da o derece netlik kazanacaktır

2. 1. Sırf Dini Grup Olarak Evrensel Din

Sırf dini grup olarak “evrensel din” kavramı yanında “kurumsal din” ve “yüksek tipli din”

kavramları da din sosyolojisi literatüründe kullanılmaktadır. İslam, Hristiyanlık, Budizm, Konfüçyanizm, Manizm, Zerdüştlük gibi dinler din sosyolojisinde sırf dini grup tarzında ortaya çıkan evrensel ya da kurumsal olarak adlandırılan dinlerdir.

Şüphesiz eski yapıdan bazı etkiler evrensel dinin içerisinde etkilerini devam ettireceklerdir.

Evrensel dinler grup olarak yeni dayanışma tarzları, yeni grup, cemaat şekilleri ve yeni kurumlar ortaya çıkardığını gördük. Şimdi bunların nasıl olduğuna kısaca bakmak istiyoruz.

2.2. Evrensel Dinlerde Grup Yapısı

Evrensel kurumsal dinlerde dini gruplar olgusunu anlamak için “ilk dini grup/ cemaat” ile “sonraki dini gruplar” ayrımını yapmak gereklidir. İlk dini grup, karizmatik bir lider ve etrafında ona yakın olan bağlıları (ashab, havariler, tilmizler) şeklinde oluşmuş bir yapıya sahiptir. Bu ilk gruptan sonra din şekillenmiş, kurumsallaşmış, geleneği ve teolojisi oluşmuş olur. İçerisinde mezhepler, farklı dini gruplar oluşmuş olur

İlk dini grup sonrakiler gibi değildir.

2.2.1. İlki Dini Grubun Yapısı

İlk dini grup/cemaat evrensel dinlerde birçok açıdan önemlidir. İlk dini topluluğun karakteri, başından geçen olaylar, yaşadıkları zorluklar dinin karakteristiği olacaktır. Sonraki gelenler için arketipik bir işlev görecektir. İlk dini topluluk dini sonrakilere aktaran ilk kaynak ve kanaldır.

Şayet söz konusu din, ilk tebliğciden itibaren objektifleşip toplumsal bir niteliğe bürünemezse, daha ilk başta “ölü doğmuş bir cenin” gibi dünyadaki hayat sahnesinden çekilecektir.

Dini topluluk, gelişerek ileriki süreçte kurumsallaşmış dini bir toplumun oluşumuna da imkân sağlar.

Dini grubun yapısı

dört katmanlı bir yapı olarak ele almak gerekir. Bunlar: i. Dini liderlik; ii. Yakın halka; iii. Mesafeli bağlılar; iv. Sosyal siyasal koşullar’dır.

a) İlk öge “dini liderlik”tir. Dini grupların en temel ögesidir. İlk ve en merkezi halkayı oluşturur. Dini hiyerarşinin ve dini otoritenin en üstünde yer alır. İlk dini topluluklardaki dini lider için din sosyolojisinde “Karizmatik liderlik, Din kurucusu, Peygamber” gibi kavramlar da kullanılır.

Max Weber bu teolojik kavramı genelleştirip sosyolojide özel bir otorite tipi olarak kullanıma açtı.

Weber’e göre, Karizmanın geçerliliği, liderin takipçileri tarafından “tanınması” üzerine kuruludur.

Duygulara hitap eden “Şahsi karizma”dan farklı olarak bu tip karizmada “akılcı” yön daha fazladır.

Lider sınırsız yetkiye sahip değildir.

Dini grup kişiye karizmayı bahşeder.

Yukarıdaki durumun tersine liderin etkisi sıfırlanır, güven ve uyum azalırsa karizma kaybolur ve etki sıfırlanır. Buna Weber “karizmanın rutinizasyonu” yani sıradanlaşması, özelliğini yitirmesi adını verir. Karizmanın rutinizasyonu için başka nedenler de vardır: “Liderin ölümü, grubun genişlemesi ile kurumsallaşma ve bürokrasinin baş göstermesi vb.”.

Karizmatik liderin ölümü sonrası dini liderliğin nasıl olacağı konusu “karizmatik haleflik” kavramı altında din sosyolojisinde ele alınmaktadır.

Burada grup ya “başka bir liderlik biçimine geçmeyi” veya “karizmatik yetkiyi haleflik yoluyla başka bir lidere devretmeyi” seçebilir.

Max Weber, karizmatik liderliğin haleflik yoluyla başkasına devredilmesi yöntemlerini açıkça maddeleştirmese de biz yazılarından

aşağıdaki maddeleri çıkarabiliriz. Bunlar: “i. yeni bir karizmatik lider arama”, “ii. meşruiyeti, yeni liderin kahinin onayı aracılığıyla seçilmesi tekniğinde arama”, “iii. karizmatik otoritenin asıl sahibinin otoritesini bir başkasına devretmesi”, “iv. yakın üyelerden seçimle (sayı çoğunluğu önemli olmasa da) ehil ve yakın bir duayenin atanması”, “v. kalıtımsal karizma yani kalıtımla aktarılan haleflik” ve “vi. kurum içi ritüel karizması yani karizmanın kurum içinde olan bir kişiye ritüel araçlarla aktarılabilmesi

H. Ebubekir, yukarıdaki “yakın üyelerden seçimle (sayı çoğunluğu önemli olmasa da) ehil ve yakın bir duayenin atanması” ifadesinde belirtilen “iv. yöntem” ile halife atanmıştır

denilebilir.

Yine diğer üç halife de farklı şekillerde H. Muhammed’in yerine liderliğe oturmuştur.

Sonraki atamaların grubun sayısının (fetihler vb.) artması ve kurumsallaşmanın getirdiği sıkıntılar arasında yapıldığını söylemek gerekir. En büyük sorunun aslında “kelam/söz” olan Kur’an’ın Mushaf haline getirilip çoğaltılması, büyük şehirlere ve önemli (mali, askeri) mevkilere atanan şahıslar ve menkul, gayri menkullerin yani menfaatin dağıtılmasında (fedek arazisi, hazine harcamaları) olmakta idi.

Muaviye ile üçüncü maddedeki yöntemle geçilmiştir.

Bütün bu süreç içerisinde ne yapılırsa yapılsın çaresiz karizmatik otoriteden uzaklaşma ile sonuçlanacaktır.

Süreç içerisinde kurumsallaşma yani ilimlerin tedvini, inanç ve ibadetlerin çerçevelerinin netleşmesi, dini kültürel hayatta kurumların netleşmesi ile Müslüman toplum varlığını sürdürebilmiştir. Tabi firkalaşma ve mezhepleşmelere engel olunamamıştır.

b) Yakın halka

Yakınlığı yanında bu çevrenin diğer mesafeli çevreye göre “az sayıda” oluşunu ifade etmek için “halka” kelimesi kullanılmıştır. Yakın çevre liderin hem dava arkadaşlarını, hem de kurmay heyetini oluşturur. Önemli kararları lider onlarla birlikte alır. Bazen onlara göre kararını değiştirir, iptal eder ya da sıfırdan yeni kararlar alır.

Liderle sürekli yakın ilişkide olma, zaman zaman dini metinlerde isim ve olaylarını geçmesi onları farklı ve diğer insanlardan ayırır. Weber bu nedenle bu tür dini grupları “karizmatik gruplar” olarak adlandırır. Bu gruplar toplumda ayrıcalıklı, etkin ve güçlü gruplardır.

Yakın halka dinin oluşumunda belirleyicidir.

Onların liderle birlikte başlarından geçenler dinin ilk mitlerini, arketiplerini ve belki de ritüellerini oluşturur.

İçlerinden bazıları daha fedakâr, sadık olabilir. H. Ebubekir’in “sıddık” oluşu gibi.

Yakın halka dinin oluşumu ve gelişiminde belirleyici olduğu gibi dinin sonraki nesillere aktarılmasında, yayılmasında da birincil derecede etkindirler.

Onunla karşılaşmamıştır. Yakın çevrenin yorumu, gelenekleri, kültürü ve farklılıklarına göre din şekillenir. Kendi aralarındaki ayrışma ve çekişmeleri dinde de ayrışmalara neden olur.

Mesafeli bağlılar:

Dine yeni girmiş, liderden etkilenmiş ama sürekli onun yakın çevresinde olmayan ya da olamayan kesimi oluştururlar. Sayıları önceki halkaya göre fazladır.

Önemli olaylarda, dini riüellerde, savaş vb. durumlarda ise liderin yanında olurlar. Diğer dinlere karşı dini temsil eden, sosyolojik bir taban oluşturan kitle konumdadırlar.

Ancak ikna edilmeleri, fire vermeleri, zaman zaman lideri yarı yolda bırakma durumları da

söz konusu olabilmektedir. Bu nedenle lider ve yakın halka tarafından sürekli uyarılırlar, motive edilmeye çalışılırlar.

Lidere yaklaşamadıkları zaman yakın halkadan haberleri, bilgileri alırlar. Dini mesaj hakkındaki bilgileri, bu konudaki eğitimleri, dini mesajın detaylarına vakıf olmaları sınırlıdır. Liderden doğan kutsalın tecrübesini çok nadir gözlemleyebilirler.

Sosyal siyasal koşullar:

Karizmatik lider etrafında yeni bir mesaj ve ibadetlerle yeni bir hayat tarzı vaat ederek doğan dinler şüphesiz “yeni bir başlangıç” vaat ederler.

İslamiyet’te şirk ve cahiliye ile mücadele vurgusu gibi. Ancak bu durum yeni dinlerin her şeye sıfırdan başladıkları, eski sosyokültürel yapıdan hiç etkilenmedikleri anlamına gelmez.

Din sosyoloğu J. Wach’ın (1987, 7) deyişiyle “her din başlangıçta içinden çıktığı sosyolojik çevrenin etkisi altındadır”.

Evrensel dinlerin çevresel koşullarına ilk örnek olarak yeni dinlerin toplumsal kaos ve bunalım anlarında ortaya çıkışı verilebilir.

Dinler içerisinden çıktığı verili topluma gömülü olarak doğarlar. Dil, ekonomi, kültür, gelenek ve inançlar dinlerden önce o toplumda vardır ve dinler bunlar üzerine bina olurlar.

Örneğin, yazılı kültüre ve ileri ekonomiye sahip toplumdaki dini gruplar ile sözlü kültüre ve basit ekonomiye sahip toplumda oluşan dini gruplar bir olamaz. İslam “ümmi” yani sözlü kültüre sahip bir toplumda gelmiştir.

Wach

“bütün dinler belli bir takım toplumsal şartlarda ortaya çıkar ve belli sosyal zümreler tarafından yaşatılır”

İslamiyet özellikle iki grup tarafından temsil edilmiş ve bunlar üzerinde gelişimini sürdürmüştür. Bunlar: “i) Tüccarlar ve ii) Savaşçı zümreler”.

i) Ticaret, Mekke’nin en önemli ekonomik kaynağı idi. Nitekim Kur’an’da bundan sık sık bahseder. Kış ve yaz ticaret yolculuklarından, dini turizm diyebileceğimiz Hac gelirlerinden vb. bahsedilir

Yine hayati konuları anlatmada Kur’an’da “ticarî terminoloji” kullanılmıştır.

İkincisi savaşçı zümrelerdir.

Savaş Arap yarımadasında bir geçim kaynağı idi.

Sahabe gelip geçim kaynaklarının kısıtlı olduğunu, geçinmek, ganimet almak için Hristiyanlara savaş izni verilmesi talep edilince Peygamber de bunu kabul etmiştir. Bu örnek aynı zamanda liderin gruba uyum gösterme zorunluluğunda olması durumuna da bir örnektir.

1.1. Dinde Geleneğin Oluşumu ve Kurumsallaşma

İlk nesiller doğrudan doğruya din kurucusu ile temas halinde yaşıyordu. Ancak bunun bitmesi ve din kurucusu olan karizmatik şahsiyetle temastan mahrum kalan sonraki nesillere dinin aktarılması için dini bir geleneğin oluşması ve sonrasında kurumsallaşma gerekli olmaktadır.

Bu süreç din sosyolojisinde “karizmanın rutinleşmesi”, “dini geleneklerin oluşması” ve “dini kurumsallaşma” gibi farklı isimlerle adlandırılır.

Bu süreçte bir kaos ve karmaşanın olması normaldir. Dinlerin kalıcılığı bu kaostan çıkıp sağlam bir geleneğe sahip olma ile mümkün olacaktır.

2.2.1. Resmi (Ofisiyel) Kurumsallaşma:

Bu tarz kurumsallaşma iki şekilde olabilir.

i) Kurum, devlet bürokrasisinden farklı olarak, kendi resmi örgütünü kurar. Kendine ait sıkı bir hiyerarşisi (lider, din adamları ve diğer kısımları olan sıkı bir din bürokrasisi),

sert teolojik doktrinleri ve hukuki kuralları vardır.

Örneğin Roma Katolik Kilisesi. Kendi bağımsız örgütü olsa da tarihsel süreçte devlet ile bazen doğrudan bazen de dolaylı ilişkiler kurulduğu da söz konusudur.

ii) **Bu çeşit örgütlenmede dini kurumsallaşma bizzat devlet desteği ile kurulur ama en önemlisi devlet bürokrasisi içerisinde yer almasıdır. Bizans devlet içerisindeki kiliseler bu şekildedir. Bu nedenle bu çeşit dini kurumsallaşmaya “Bizantinizm” adı da verilir.**

Diyanet İşleri Başkanlığı kurumuna dönüştürülmüştür. Diyanet İşleri devlet bürokrasisi içinde diğer kurumlar gibi bir kurumdur.

2.2.2. Normatif Kurumsallaşma:

Resmi bir kurum çerçevesinde değil normlar(kurallar) ve fikirler çerçevesinde bir kurumsallaşma ve gelenek oluşumu görülür

Ruhbanlık, din adamlığı şeklinde örgütlenen, gücünü doğrudan tanrıdan veya siyasi erkten alan örgütlenme yerine gücünü kutsal metinlerin sistemli

bilgisine sahip olmaktan alan ve bu bilgileri rasyonel tarzda tutarlı bir sistem

haline getirip doktrinleştiren ve böylelikle normatif kurumlaşmayı sağlayan sivil ama teşkilatlı bir yapıdır.

Bu gruba en güzel örnek İslamiyet’in içindeki itikadi (Eş’arîlik, Maturûdîlik), fıkhi (Dört fıkıh ekolü ve diğerleri) mezhepler verilebilir.

ilk önce Tedvin yani ilimlerin ortaya çıkışı, daha sonra ekolleşme ve son olarak mezheplerin oluşumu ile normatif kurumsallaşma tamamlanmış oldu.

Bu mezhepler kilise örneğinde olduğu gibi din adamı (ruhban) sınıfına, kutsal ve katı bir hiyerarşiye sahip değillerdi. Ancak Ulema adıyla nitelendirilecek bir liderliğe, hiyerarşiye

ve eğitim, öğretim, mesleki vb teşkilatlara da sahipti.

her ne kadar sivil de olsalar bu ekollerin hem kültürel (sınıf, statü, meslek, yaş, cinsiyet) hem de siyasal nitelikteki sosyolojik değişkenlerin etkisine açık olduğudur.

2.2.3. Kardeşlik Temelinde Pedagojik Amaçlı Kurumsallaşma:

Resmi, siyasal devlet kurumlarının ve normatif tarzda örgütlenmeye karşı olan ve daha çok dini samimi ve sıcak ilişkiler temelinde anlamaya ve yaşamaya çalışan ve sıkı teşkilatlanmaya karşı olan yapılardır.

Kurumsal, doktriner ve hukuksal sıkı disiplini ve örgütlenmeyi reddederler. Müminlerin eşitliği üzerinde ısrar ederek tüm inananların eşit ve kardeş olduklarını iddia eden kardeş cemaatleridir. Kurumsallaşma kardeşlik, ihvan birlikleri temelindedir.

Pavlus öncesi dini grupları ve Konstantin’in Hristiyanlığı siyasi etkilerle oluşturduğu (Konsiller devamında oluşturduğu dört büyük kilise teşkilatı) kurumsallaşma dışında kalan sivil, teoloji

ve doktrine sahip gruplar verilebilir.

Budizm'in ilk dönemlerindeki keşiş tarzı yaşamı seçen dini grupları, mistik hareketleri ve İslamiyetin ilk yüzyıllarında çıkan ve günümüze kadar farklı şekillerde görülen Zühd ve Takva örgütlenmelerini de bu çeşit kurumsallaşmaya örnek olarak verebiliriz.

108-120 arası Dini Gruplar Sosyolojisi

Mustafa YÜCEL.

2. Dini Grupların Genişlemesi ve Farklılaşması Sürecinde Dini Gruba Yöneltilen İtirazlar

Dini grupların genişlemesi, büyümesi ve kurumsallaşarak farklılaşmasına paralel olarak din(i grup) içerisinde onun fikir ve davranışlarına karşı kimi protesto ve itirazların baş gösterdiği görülür. Şüphesiz bu itirazlar farklı şekillerde olmak üzere tüm dinlerde görülür. Örneğin itirazların inanç ve ibadet yönünden olduğu gibi teolojik ve doktriner açılardan da olabilir.

Yine siyasi olaylardan (Şiilik, haricilik) kaynaklandığı gibi kurumsallaşmaya itiraz şeklinde de ortaya çıkabilir

3.1. Dini Gruba Yöneltilen İtirazların Sosyolojik Sonuçları:

Ana dini grup içindeki ayrılık ve protestolar iki şekilde olabilir: İlki Karizmatik lider olan din kurucusunun vefatını müteakiben ikincisi de kurumsallaşmalar başladıktan sonra.

Bu iki durum da İslam tarihinde görülmüştür. Halife seçme sonrası olan muhalefet hareketi sonrası oluşan itiraz ve protesto grupları (Şiilik, Haricilik) olduğu gibi mezheplerin oluşumu sonucu onlara itiraz edip ayrılan gruplar da (Mutezile, Zühhd hareketleri) olmuştur.

3.1.1. Zühhd ve Takva Hareketleri:

Ana gruptan ayrılmayı düşünmezler. Dini daha içten ve samimi biçimde yaşamayı arzulayan, dünyevi arzulara mesafeli ve takva yoluyla grubun tamamını hidayete erdirmeyi amaçlayan bir harekettir

Bu gruplar, ana dini gruba, kuruma (örneğin, kilise vb.) gizli ya da açık olarak eleştiride bulunurlar. Bu grubun itirazları dünyevileşme başta olmak üzere dini ibadet şekilleriyle ilgilidir. Temel inanç ve doktrin noktasında itirazları yoktur. Bu da itirazların ayrılmaya dönüşmemesine yol açar.

Bu tür grupları, Hristiyanlık, Budizm, Yahudilik ve İslamiyet'te bulmak mümkündür.

3.1.2. İhvan Grupları:

Zühhd ve takva grubunun daha ileri şeklidir.

Merkezi dini tecrübeyi yenilemek ve şiddetlendirmek için büyük arzu duyan kişilerin daha samimi bir cemaate doğru yöneldikleri bilinmektedir. Bu gruptaki üyelerin tek hedefi tamamen dini esaslara uygun bir hayat yaşamaktır. Bu grupların mensupları arasında sıkı bağlılık vardır. Dini esasları daha içten yaşamak, samimi biçimde dini kardeşlikler kurmak ve bağlılık açısından teşkilattan ziyade zihniyete önem veren gruplardır.

3.1.3. Tarikat Grupları:

Ana dini grupların içerisinde alt gruplar şeklinde tezahür ederler.

Zühhd ve takva dindarlığı ve ihvan, kardeşlik gruplarının daha örgütlü ve ileri bir aşamasını teşkil ederler.

Bütün evrensel dinlerde bu gruplara rastlamak mümkündür. Tarikat tarzı grupların oluşumunda en önemli işlevsel sebepler, popüler dini kültür, kitlenin pedagojik ve mistik ihtiyaçlarını

karşılama ve tabandaki dağınıklık ve karmaşanın önüne geçmektir.

Bu gruplar ana dini gruptaki bazı gelişmelere karşı, dini daha sıkı ve yoğun yaşama isteğinden kaynaklanan itirazlar sonucunda ortaya çıkmıştır. Sadece dini değil birçok formda örneğin, mesleki, siyasi, askeri gibi tarzlarda kendilerini gösterirler.

Ana kitleden ayrılmayı değil, o dini yoğun ve samimi biçimde yaşamayı hedeflerler. Bu sebeple bu gruplarda üyeleri birleştiren şeyler, ortak zihniyet, sadelik, özel kıyafet, özel ibadetler, değişmez ikametgâh, birlikte yenen yemek ve faaliyetlerdir.

Dini rasyonel ve kurumsal bazda değil de daha içsel boyutunda ve samimi şekilde yaşama, ibadetlere ve dini amellere çok yer verme, dua, ilahi, zikir vb. deneyimlerle zenginleştirme tarikatların genel karakteristiklerindendir.

Tarikatların dikkat edilmesi gereken önemli özellikleri şunlardır:

Zahidane yaşamı hedefleme:

Dinlerde görülen dünyevileşme, resmi kurallara, maddiyata ve mevki makam gibi eğilimlere göre davranma eğilimlerine karşı bir protesto hareketi olarak zahidane ve takvalı yaşamı hedefler.

Ahlak eğitimi, benliği olgunluğa erdirmeye okulu:

“Kişiyi ahlaki olgunluğa erdirmek için erdemlerin nasıl kazanılacağı ve kullanılacağı”, “acı ve hazlar karşısında nasıl orta yolun bulunacağı” ve burada “iradenin nasıl eğitileceği” gibi üç temel etik konu soyut teorik bağlamda değil, gündelik hayat dil içerisinde ve pratik olarak verilmektedir. Bu anlamda tarikatlar felsefenin üç ana konusunda biri olan etiğin hak kitlesine kazandırılma ve iradeli kişiler yetiştirme yeridir. “Mürid” kelimesi de etimolojik olarak “irade” kökünden gelmektedir zaten.

Dinin uygulanabilirliği için hazır bir model olması:

Tarikatların İslam dünyası başta olmak üzere ülkemizde de yaygın olmasının bir takım sosyolojik sebepleri vardır. “Dinlerin değişime direnmesi, çağlar üstü sabitelere sahip oluşları, dini ilke ve esasların tarikatlar içinde tarihsel süreçte pratize edilip bir model olarak hazır halde topluma sunulması, toplumların tarihine, adet ve geleneklerine uygun biçimde şekillenmesi, toplum belleği içerisinde yüzyıllardır yer edebilmesi, bir gelenek oluşturabilmesi” gibi sebepler tarikatların modern değişime rağmen günümüzde halen yaygın

halde varlıklarını sürdürmelerine neden olmaktadır.

Rasyonel ve kanuncu din anlayışına karşı protesto:

Dinlerin kurumsallaşması sürecinde ana kurum (Kilise, İslam toplumlarında fıkhi kelami normatif mezhepler) içerisindeki din anlayışı rasyonel, hukuki bir tarzda ve resmi kurumun veya iktidarın etkisindedir. Bunlara itiraz eden gruplar, merkezi kurumlardaki rasyonel dindarlığa ve kanunlara, kurallara dayalı dindarlığa alternatif olarak tarikat kurumu içinde kendilerine uygun bir din yorumu oluştururlar.

Popüler dini kültürün mekanı olarak tarikatlar:

Sosyoloji literatüründe bilinen bir ayrım olarak kültür, “yüksek kültür ve alt, popüler kültür” olmak üzere ikiye ayrılır. İbn Haldun’un Bedevi-Hadari Ümran (kültür) ayrımında bu tarafa sosyolojide kültürün bu ikili ayrımı farklı isimler altında yaygın olarak kullanılır. Buna yukarıda değinilmişti.

Kültürdeki bu ayrıma paralel olarak dini kültürde de ikili bir ayrımı görürüz: “Popüler dini kültür ve kitabi, yüksek dini kültür”.

İslami kültür içinde de böyle bir ayrım söz konusudur

Türk toplumunda da bu ikili ayrım söz konusu olup kitleleri popüler dindarlığının temsilcisi de tarikatlar olmakta

Nitelikli dini bilgi gerektiren kitabi dindarlığın mekânı resmi dini kurumlar (medrese) iken kitlelerin popüler dindarlığının mekânı ise genellikle tarikatlar olmuştur. Tarikatlar, dini eğitimi, usul ve Arapça bilgisi olmayan, bunun için imkânı olmayan kitlelere İslam’ı sade, anlaşılır, duygusal ve gündelik hayat pratiği içerisinde aktarabilmiştir. Teolojik, hukuki,

cedelci, rasyonel bilimsel yöntemlerden (halkın durumu gereği) uzak durmuştur.

halk arasında yaygınlık kazanmıştır.

Bu durumun “üç sosyolojik sonucu” olmuştur

Tarikatlar Türk toplumunun halk kesiminde, tabanda etkinlik kazanmıştır.

Bu etkiyi gören bazı din bilginleri, görüşlerini halk katına yaymak için tarikatlarla ittifaka girmiştir.

Bilimsel dilden uzak durması, mistik, coşkusal, duygusal bir avami söyleme sahip olması onu bazen folklorik inanışların ve kaba ritüellerin kucağına itmiştir. Bu nedenle de ulema tarafından bid’at ve hurafelere pirim vermekle suçlanmıştır. Halbuki buradaki sorun tarikatların gündelik hayat pratiği içerisinde dini kültürü yaşatmaya çalışmasıdır. Bir eğilim meselesi değil bir dil ve söylem meselesi söz konusudur.

“Kelamcılar” ilimlerini temellendirmek için nasıl Yunan felsefesi ve antik diğer medeniyetlerin felsefi, metafizik birikimlerinden faydalanmışsa;

1) Tarikat önderleri de başta Hermetik ve Gnostik gelenek başta olmak üzere yerel adet ve birikimleri de “popüler dini söylemleri”ni oluşturmak için kullanmışlardır.

Tarikatların medrese ve günümüzde de İlahiyat tarafından eleştiriye uğradığı bir diğer nokta da “dini istismar” konusudur.

T

Bunun yanı sıra kimi insani ve dini olmayan bazı uygulamaların tarikatlarda onların lideri konumundaki şahıslar arasında (çocuk istismarı, dolandırıcılık, şirketleşme, rant oluşturma, devlette kadrolaşma vb) vuku bulması zaman zaman basına yansımaktadır

Ancak bu sorunlu davranışların bireysel cezalandırılmalarıyla sınırlı kalmayıp kurum içerisinde bir otokontrol sisteminin kurulamaması, güncel deyimle “merdiven altı” tarikatların varlığına engel olunamaması başlı başına bir sorundur

vi) Siyasi boyuta sahip olma:

Belirtmek gerekir ki Tarikatlar öncelikle kültürel içerikli sivil oluşumlardır. Ancak okuyucunun dikkatini çekmek istediğimiz nokta, onun siyasi bir boyutunun da olduğudur ve bu başta net biçimde gözükmeyen ancak arkaplanda gizemli, derin ve etkin bir boyuttur.

Tarikatların siyasetle ilişkisi sonuçta etki altına aldıkları çok sayıda insana sahip olmaları ile alakalıdır. Siyasetle ilişkileri iki yönlüdür: i) Kendilerinin planları açısından ve ii) siyasal odakların kendilerine yönelik planları açısından. Buna kısaca değinelim.

Tarikatlar çok sayıdaki insanı etkilemeleri ve halk arasında yaygınlaşmaları sebebi ile bu güçlerini siyasal alanda kullanmak isteyebilirler.

tarikatların Türkiye’de siyasetle doğrudan içli dışlı olduğu, bazen bir güç odağı olarak bazen de tampon mekanizma olarak siyasette işlev gördüğü bir gerçektir. Türkiye’de tarikatlar ekonomi politiği çok güçlü olan kurumlara dönüşmüştür.

Tarikatlar siyasal alanla diğer ilişkisi, siyasal odakların tarikatlarla olan düşünceleridir. Bu düşünce ve planlar, ülke içerisindeki iktidar, muhalefet ve devlet organları tarafından olduğu gibi uluslararası, küresel siyasal odaklar tarafından da olabilir. Bu bağlamda tarikatların ülke siyasetindeki etkileri “yumuşak güç (soft power)” ve “sert güç (hard power)” şeklinde iki farklı karakterde olabilir.

Nitekim Türkiye’deki FETÖ olayında da benzer bir durum yaşanmaya başlarken küresel plan tüm toplumun elbirliği ile engellenebilmiştir.

vii) Modernleşme sürecinde Tarikatların “Cemaatleşmesi”:

Ülkemizde tarikatlar, hukuki yasaklar yanında modernleşme sürecinin getirdiği koşullarla birlikte bir “yenileşmeye” giderek cemaatleşmişlerdir.

Tarikat özelliğini devam ettirmekle birlikte bu tarz özelliklere sahip olanlar olduğu gibi

tarikât özelliklerini geri plana itip tamamen cemaat yani sırf dinî grup olarak anılan yapılar da bulunmaktadır.

Bu bağlamda tarikâtların ülkemizde üç tip yapılanma içerisinde bulundukları ve kısmen dönüştüklerini söylemek mümkündür

Tarikât özelliğini devam ettiren gruplar: Bu gruplarda zikir, dersler, şeyh mürit ilişkisi eski halinde devam eder. Geleneksel eğitim sürdürülmeye çalışılır.

Bu tarikâtlar, Nakşibendi, Kadiri, Halveti, Uşşaki, Cerrahi gibi klasik tarikât isimlerini kullanıp veya onun falan kolu diye isimler alarak Türkiye’de küçüklü büyüklü gruplar altında varlıklarını sürdürmektedirler.

Cemaate dönüşmekle birlikte Tarikat özelliğini devam ettiren, Hem tarikât hem cemaat özelliği gösteren gruplar:

Bu gruplar tarikâtların yasak olması nedeniyle etkinliklerini azaltmamak ve modernleşmenin getirdiği yeniliklere ayak uydurmak için klasik tarikât özelliklerinin bir kısmını geri plana atıp diğer özelliklerini terk etmeden modern bazı grup özellikler kazanmada sorun görmemişlerdir. Örneğin şeyh mürit ilişkileri eskisine oranla daha az kontrollüdür. Ayrıca örgütlenmelerine modern unsurlar katarlar.

Bu gruba örnek olarak, Menzil, İskenderpaşa, İsmailağa, Kadiri, Rufai tarikâtları verilebilir.

Tarikât özelliğini kaybetmiş gruplar, cemaatler:

Bu gruplar ülkemizde “dinî cemaatler” adıyla anılmaktadır. Özellikle geleneksel cemaatlerin kökenleri yine tarikâtlara dayanır. Çoğunluğu da yine bunlar oluşturur.

Nakşi, Halidi-Bağdadi, Kadiri gibi geleneklerden gelmelerine rağmen bunların erkan ve adabı kaybedilmiş,

Klasik eski metinler yerine yeni eğitim müfredatları

geliştirilmiştir.

Ekonomik ve siyasî faaliyetler çok belirgindir.

Bunlara örnek olarak Nurculuk, Süleymancılık, Işıkçılık, Rifailik ve Alevilik verilebilir.

3.1.4. Ayrılıkçı (İtizâlî) Gruplar:

Ana dinî gruba veya kuruma itirazlar ana yapıdan kopmayı da doğurabilir. Böylece oluşan ayrılıkçı, itizâlî gruplara bütün büyük dinî cemaatlerin tarihinde rastlamak mümkündür. Meselâ

Birçok ayrılıkçı itizâl hareketlerinde başlangıçta ana dinî bünyeden kopma isteği bulunmamaktadır

Esasen, muhtelif ayrılıklar neticesi çeşitli mezheplere ayrılmış bir büyük dinî grup içerisinde hangisinin ana dinî cemaat, hangisinin de alt grup olduğunu ayırt etmek güçleşmekte, böyle durumlarda büyük dinî cemaat veya ümmet, birçok mezheplerin toplamından oluşan büyük kitleyi ifade etmektedir.

Faris, genellikle mezhep cemâatlerinin veya bağımsız dinî grupların, siyasî iktidardaki anı değişiklikler veya toplumun yeniden bir yöne evrilmesi gibi, yerleşik bir düzenin çökmeye başladığı anlarda vücut bulduklarını ifade etmekte ve bu şekilde oluşan bir mezhebin gerçekte toplumun yeniden bir bütünleşme gayreti olduğunu belirtmektedir.

İslâm’da i’tizâlî dinî grupları belirtmek üzere kullanılan temel terim “fırka”dır.

İslâm’da fırkaların başlangıçta her şeyden önce siyasî sebeplerden kaynaklandığını da belirtmemiz gerekmektedir. Gerçi bu fırkalardan her birinde zamanla muhtelif fikhî, kelâmî, tefsirî, vs. ekoller teessüs etmiş ve böylece temelinde siyasî görüş ayrılıklarından kaynaklanan fırkalar giderek dinî ve sosyal farklılıklar üzerine istinat eder bir duruma gelmişlerdir.

bugün Umman, Zengibar ve Doğu ve Kuzey Afrika’da küçük cemâatler halinde hayatîyetini muhafaza eden ve başlangıçta sırf siyasî sebeplerle Müslüman ana kitleyi tekfir ederek

ondan ayrılan ve onunla silahlı mücadeleden çekinmeyen Haricilik, İslâm'da ilk teşekkül eden fırkalardan olması bakımından dikkati çekicidir.

Zamanla muhtelif kollara veya alt-gruplara (Sufriyye, İbadiyye, Ezârika, Necedât vs.) ayrılmış bulunan Hâricîliğin yanı sıra, İslâm'da, yine menşesinde siyasî sebeplerden kaynaklanan ve birçok itizâlî alt- grupların oluşumuna imkân veren bir hareket de Şia'dır. Hakikaten Şiîlik, Hz. Ali ile Ona hasım olan Emevîler arasında vukû bulan ve çeşitli

faktörlerin yanı sıra temelinde siyasî sebeplerin yattığı bir i'tizâl olayıdır.

İslâmiyet'te i'tizâlî gruplar ve mezheplerin ortaya çıkışı ve teşekkülünde, temelde coğrafi, sosyo-ekonomik, etnik ve kültürel faktörlerin yattığı öne sürülmüştür. Şüphesiz bu faktörlerin etkisinden söz edilebilir.

120-138 Arası özet Dini Gruplar Sosyolojisi

DİNİ GRUPLAR VE GRUP FANATİZMİNİN TOPLUMSAL BOYUTLARI

Fichter'in ifade ettiği gibi nerede bir insan var ise orada grup vardır; nerede kişi yoksa orada grup yoktur. Bunun içindir ki, toplumsal gruplar üzerine yapılacak olan inceleme ve çalışmalarda grupların evrenselliği dikkate alınmadan yapılacak çalışmalar eksik kalacak

grupların gelişim, çeşitlilik ve mahiyetlerinin başka başka olmaları grupların kategorize edilmesini güçleştirmektedir. Buna rağmen, toplumsal gruplar çeşitli ölçütlerden hareketle, tasnif ve tipoloji işleminde, mensuplarının azlık veya çokluğuna göre büyük, küçük, basit ve kümeli (birikmiş) olarak ya da amaç ve fonksiyonlarına göre meslekî, ailevî, politik, dinî vs. amaçlı gruplar biçiminde sınıflandırmalar yapılabilir.

Diğer sosyal gruplarda görülen, grubun alt gruplara ayrılması, dinî gruplar için de söz konusu olmaktadır ve bu alt gruplar çeşitli sosyolojik nedenlerle rekabete ya da çatışma içerisine çekilebilmektedir.

Grup hayatı, diğer toplumsal ilişkiler gibi, insanların bir arada oluşlarıyla vücut bulmaktadır. Bir topluluğun grup özelliği gösterebilmesi için, grubun belirli ortak değerleri, ortak amaçları ve hedeflerinin olması gerekir.

. Grup, söz konusu ortak amaç ve hedeflerine ulaşmak isterken diğer gruplarla rekabet içerisine girebilirler. Yani grup içi ve gruplar arası ilişkiler, etkileşimsiz fiziki yakınlık değildir.

Dini grupların oluşumunda etken olan hususları, temelde dinin doktriner özelliklerinden ayrılma, ayin ve ibadet usullerinin eleştirilmesi, teşkilat yapısının gelişimi veya mahiyetiyle ilgili, dinin ortaya koyduğu ahlâkî kaide ve prensiplere yapılan itirazlar olmak üzere, dört ana kategoride toplamak mümkündür.

Özellikle nakle dayalı gerçeği temsil etmeyen halk spekülasyonları, dini grupların tutum ve davranışlarını etkilemek suretiyle gruplar arası rekabet ve çatışmanın şiddetlenmesinde etkili olabilmektedir.

Bilimsel gerçekliği temsil etmeyen halk spekülasyonları grup üyeleri tarafından benimsenmeye başladığı andan itibaren toplumsal bir gerçekliğe bürünerek fanatik bir tutuma neden olabilmektedir.

Fanatizm sözlükte, bir şeye körü körüne bağlılık, aşırı taraftarlık, taassup anlamlarına gelmektedir.

Grup fanatizminin grup içi gelişmelerde olumlu bir pozisyonu koruduğu anlaşılırken, gruplar arası ilişkilerde olumsuz tepki verdiği anlaşılmaktadır. Özellikle geleneksel yapı özelliği taşıyan toplumlarda alt grupların rasyonel düşünce odaklarından sapmak suretiyle küçük, dar merkezli, artı bir değer üretmeyen konumda kalmaları, kendi dinî-kültürel inanç ve siyasi tutumları, gruba olan bağlılıkları, ön yargıları grubun dışında kalanlara karşı mücadelelerini belirlemektedir. Bu durumda ise, gruplar arası iletişiminin gelişmemesiyle toplumda mobilité, akıcılık, değişim gibi toplumsal dönüşüm ve ahenk hızının engellenmesiyle, bu tip grup ve cemaatler, hem otoriter-baskıcı bir yapıyı, hem de ideolojik bir geleneği çağırıştırır konumlarıyla toplumsal bütünleşmenin önünde olumsuz bir işlev görmektedirler.

sınıfsal farklılaşma, grup fanatizmi ve refah dağılımındaki eşitsizliklerin yaygın olduğu toplumlarda, suçluluk, alkolizm, ruh hastalıkları gibi sosyopsikolojik, patolojik bulguların arttığına işaret edilmiştir.

Böyle bir toplumsal düzlemde duygusal mekanizmalar aklın önüne geçmekte, mantık kuralları toplum zihninin geri planında körelirken, kitle kültürü içinde bireyin benliğinin eridiği ve çeşitli yönlere savrulduğu kaydedilmektedir.

tüm toplumu oluşturan gruplar ve dini gruplar zümre veya sınıf fanatizminden kültürel bütünleşmeye doğru yönelemediği takdirde sağlıklı toplum anlayışının gelişimi güçleşmektedir.

III. Kentleşme Sürecinde Gelenekli Dini Gruplardan Alevi-Bektaşiliğin

Yapısal Kurumlarında Değişim ve Tarihsel Arka Planı

Giriş

Toplumsal yapısal ve işlevsel değişimlerinde etkili olan hususların başında kentleşme, sanayileşme, bilim ve teknolojiye yenilikler gelmektedir. Özellikle kentleşme olgusu, nüfus artışı ve insanlar arası işbölümünün artması ile gerek toplumun gerekse toplumsal grupların değişiminde önemli görev üstlenmektedir.

.

Bilinebileceği gibi, toplumsal unsurlardan üzerinde en fazla spekülasyon yapılan kurumlardan birisi din ve dini gruplardır. Bu nedenledir ki, Türk toplumunun iki gelenekli dini grubundan birini oluşturan Alevi-Bektaşiliğin bilimsel bir yaklaşımla tanımlanması, anlaşılması ve kurumsal yapısındaki değişimlerin açıklanması önem arz eder.

Tarihsel Arka Plan ve İslâm Dininin Etkisi İle Yeni Toplumsal Yapılanma

Türk toplumlarının İslâm dinini benimsemeden önce Kamlık, Gök Tanrı İnancı, Yahudilik ve Budizm gibi bazı inanç sistemlerini tecrübe ettikleri bilinmektedir. Türkler ilk defa Müslüman olmaya başladıklarında ise, üzerinden henüz bir kaç yüzyıl geçmiş olan Cemel Vakası (656), Sıffin Savaşı (660) ve Hz. Ali'nin şehadeti gibi konularla yüz yüze gelmişlerdir.

Gerçekte yalnızca siyasi ve ekonomik boyutu olan bu çatışmalar, ilerleyen yıllarda dini-inançsal bir renge bürünmeye başlamıştır.

Peygamber'in vefatıyla beraber, Arap toplumlarının itibar ettiği soya dayalı kabile ruhu yeniden canlanmış, İslam'ın insanlar arasında onaylamadığı, sınıf farklılığı, cinsiyet değişkeni ve kabilecilik gibi farklılıklar eski anlayışa doğru yönelmiştir. Bu da, bize toplumsal değişimin kısa zaman dilimlerinde kolayca gerçekleşmediğini göstermektedir.

sosyo-kültürel yaşam biçimlerine uymayan yönlerini giderme çabasıyla, Ortodoks İslam dışında bireylerin grupların yorumlamaları ile sufilik anlayışları gelişmeye başlamıştır. Bütün bu tespitler, söylemler göstermektedir ki, din yalnızca soyut, metafizik bir özelliğe sahip olmayan, kültürel, psikolojik, tarihsel olay ve yeniden yorumlama özelliklerini bünyesinde barındıran bir kavramdır.

Hız. Ali'nin şehadeti ile yönetimi ele geçiren Emeviler ve Türk boyları arasında şiddetli anlaşmazlık ve çatışmalar ortaya çıkmıştır. Göçebe ya da yarı göçebe yaşama kültürü geliştirmiş olan Türk boyları, Emevi yönetiminin baskıcı ve kabile bilincine dayalı yönetim anlayışlarını benimsememişler ve böylece yüzyıl kadar sürecek çatışmalar ortaya çıkmıştır. Bu çatışmalar ve tepkiler neticesinde Türk boylarının Arap kültüründen farklılaşan yönlerini, değerlerini, İslami değerlerle sentezlemeye çalıştıkları anlaşılmaktadır.

Ayrıca yeri gelmişken bir hususa değinmek gerekir, İslam öncesi eski Türk inançlarının yalnızca Alevi- Bektaşilikte değil, Sünni grupta da izleri rahatlıkla görülmektedir.

Hız. Ali taraftarlığını benimsemiş olan yarı göçebe Türkmen boyları, eski Türk inanç ve kültürel özelliklerinin katkıları ile geçmiş yüzyıllarda yerleşim biçimlerine uygun olarak geliştirdikleri toplumsal ve dini kurumlarla grup bilinci oluşturmaya başlamışlardır.

Diğer önemli toplumsal bir kırılma ise Türk toplumlarının kendi içinde yaşanmıştır. Osmanlı Devleti ile Safevi Devleti arasında vuku bulan Çaldıran (1514) savaşı, Anadolu

Türkleri ile Orta Asya Türkleri arasındaki ilişkilerin zayıflamasına neden olmuştur. Safevi Erdebil Tekkesi'nin desteği ile Şahlığını ilan eden Şeyh Cüneyt, oğlu Haydar ve torunu İsmail, İran'da güçlü bir Türk devleti kurmuşlardır. Söz konusu olan Safevi Erdebil Tekkesi, Halveti ve Kalenderi bir tarikat yapılanması ile faaliyet gösterdiği dönemlerde Osmanlı yönetimi tarafından desteklenmiştir.

Şeyh Cüneyt, Erdebil Tekkesi müritlerinin sayısının artmasıyla, bulunduğu coğrafyanın ve sosyo-kültürel yapısının etkisiyle ruhani otorite yerine siyasi otorite olma yönünde eylemlere girişmiştir

Kafkas seferine çıktığında Şirvan Bey'i taraftarlarınca katledilmiştir.

Safevi Erdebil Tekkesi'nin İslâm'ın Şii yorumundan etkilenmesine rağmen, Osmanlı Devleti ile mücadelesinde dini saiklerin etkisinde olmadığını tarihi kaynaklar ifade etmektedir.

mayıp

15. Yüzyıla kadar Türk toplulukları arasında dini gruplaşmaların derin izleri görülmezken, 16. yüzyıl Türk toplumları arasında dini gruplaşmaların yoğunlaştığı bir zaman dilimi olmuştur.

Türk Toplularının Yapılanmasında Tasavvuf-Tarikat Olgusunun Etkisi

Türk boylarının yeni dini benimsemeye başladıkları yıllar, İslâm coğrafyasında tasavvuf-tarikat hareketlerinin yoğun olarak yaşandığı dönemlerdir. Türk boylarının İslâm öncesi kültürel yapılanmaları içinde ise, kam-şamanlık gibi mistik özellikler taşıyan kurumlar mevcut olmuştur. Tarihi kaynaklar, Kazak Türkleri arasında bulunan "Baksalar'ın" kafiyeli şiirlerle dualar yaptıklarını, İslâmiyet'le birlikte, Şamanlıkla İslâmiyet'i birleştirdiklerini belirtmektedirler. Bu gibi tespitler bize, Eski Türk toplumları arasında mistik yaşantının tecrübe edildiğini göstermektedir. Yeni dinin benimsenmesi ile

birlikte "kamlık" kurumunun yerini yeni oluşumlar ve kurumlarla doldurma çabası içine girdikleri anlaşılmaktadır.

Kaynaklara bakıldığında, Türkler arasında bir çeşit tasavvufi halk inançlarının öncülüğünü Pir-i Türkistan, Hazreti Türkistan diye anılan Hoca Ahmet Yesevi'nin yaptığı anlaşılmaktadır.

Ahmet Yesevi ve öteki sufilerin faaliyetleri neticesinde,

Hz. Muhammed'in Hz. Ali ve Fatıma'dan devam eden soyundan olmak, toplumda ayrıcalıklı bir konum kazanmak Türkler arasında da yaygınlaşmaya başlamıştır.

Anlaşılabacağı gibi Ahmet Yesevi, Türk kültürü ve düşüncesini İslâmiyet'le yoğurmaya çalışmıştır.

Bu çerçeveden bakıldığında Yesevi oluşumunun, Babailik ve Alev-i Bektaşiliğin yapılanmasında ve dini ritüellerinin temelinde yer aldığı görülmektedir.

Ahmet Yesevi, Arapça ve Farsçayı çok iyi bilmesine rağmen, o şiirlerinde Türkçeyi kullanmayı tercih etmiştir. Ahmet Yesevi'nin bu yaklaşımı, yeni dinin esaslarını anlama ve iletişim kurmada kolaylıklar sağlarken, Türk boy ve kabilelerinin bütünleşmesinde önemli işlevler görmüştür.

Türk boylarının sözlü geleneğe dayalı bilgi birikimleri, İslâmlaşma sürecinde yeni dinin öğretileri ile birleşerek bilimsel bir ortam hazırlamış, bunun sonucunda İmam Mâturidî önderliğinde kelamî bir mezhep olarak Maturidilik; Ahmed Yesevî önderliğinde ahlakî-tasavvufî bir hareket olarak Yesevilik; Orta Asya uleması tarafından benimsenip yeniden üretilen bir fıkıh mezhebi olarak Hanefilik gibi kendilerine özgü fıkıhî, itikadî ve tasavvufî üç önemli yorum geleneği ortaya çıkmıştır

Hoca Ahmet Yesevi ile başlayıp, Safevi Erdebil Tekkesi'nin girişimleri ile Türkler arasında dini içerikli bazı eserlerin ortaya çıktığı

görülmektedir. Özellikle Safevi Erdebil Tekkesi'nin İslâm'ın Şii yorumundan (doktrininden) etkilenecek İmam Cafer adına izafe edilen Buyruklar'ın ortaya çıkmasında önemli rolü olmuştur.

Bu arada Alevi-Bektaşiliğin büyük önderi Hacı Bektaş Veli'den ve ona atfedilen Makalat'tan söz etmek uygun olacaktır

Hacı Bektaş, Hoca Ahmet Yesevi'nin görüşlerinden etkilenmiş,

Baba İshak'tan da etkilenen Hacı Bektaş Veli'nin iki görüşü sentezleyerek öğrencilerine bilgilerini aktardığı anlaşılmaktadır

Hacı Bektaş Veli adına kurulan ve Balım Sultanla kurumsallaşan Bektaşiliğin sistemi, Şeriat Kapısı, Tarikat Kapısı, Hakikat ve

Marifet Kapısından oluşur.

Makalat'ta Alevi-Bektaşiliğin temel inanç ve görüşlerini içeren "Dört Kapı-Kırk Makam" açıklanır.

Şeriat kapısının birinci makamı "iman", ikinci makamı "ilim öğrenmeyi" öngörmektedir.

Sünni tarikatlarda tarikatın başı ve yöneticisi olarak şeyhler görev üstlenirken,

Alevilikte "dedeler" Bektaşilikte bu görevi "babalar" üstlenmişlerdir.

Alevi-Bektaşilikteki öteki kurumlar "musahiplik", "düşkünlük" tüm bu toplumsal yapı dedelik-babalık üzerine inşa edilmiş görünmektedir.

Türk toplumunda aksakallılar, dedeler, babalar bilge kişilik konumundadırlar.

eski Türklerdeki kam-şamanlık ile "dedebabalık" arasında ilişki kurdukları görülür.

Kentleşme Sürecinde Alevi-Bektaş Kurumlarından Dedelik, Musahiplik ve Düşkünlük Kurumları

20. yüzyılın başlarına kadar Alevi-Bektaş kurumlarının grup içi işleyişinde uyum ve

hareketliliği sağlamada sorun görülmezken, 20. yüzyılın ortalarında başlayan kentleşme, sanayileşme, bilim ve teknolojik gelişmeler, dini grubun bazı kurumlarında işlevsel daralma ve yapısal değişim ve farklılaşmalara maruz kaldığını göstermektedir.

toplumsal değişim denilince, toplumun veya grupların oluşturduğu kurumsal ilişkilerin değişimi anlaşılmaktadır.

Toplumsal kültürel değişimlere neden olan pek çok husus sıralanabilir.

Kentleşme ile artan nüfus yoğunluğu sonucunda gruplar, farklı gruplarla ilişkilere girebilmektedirler. Kent ortamında çalışma alanlarının ve iş bölümünün artışı ile insanlar arası ilişkilerde farklılaşma başlayabilmektedir. Çünkü kentleşme sürecinde kent kültürü ile gelenekli kültür karşılıklı etkileşime girmekte ve neticede grup ya da grupların yapısında yapısal-işlevsel değişimler görülmeye başlamaktadır.

gruplar arası evliliklerde artışlar gözlemlenebilmektedir.

Birbirlerini yakından tanıma imkânı bulan grup üyeleri, özellikle dini grup üyeleri, gruplar arasındaki ortak değerleri tespit edebilmekte, birbirlerine benzer davranışlar dikkatlerini çekmekte, böylece düşüncelerde ve ilişkilerde değişim başlamaktadır.

insanların, grupların ve toplumların bilgi düzeyleri geliştikçe bazı inanç anlayışları da değişmekte veya farklılaşabilmektedir.

Kentleşme sürecinde değişimlerden en çok Alevi-Bektaşiliğin omurgasını oluşturan "dedelik-babalık" kurumunun etkilendiği anlaşılmaktadır.

Grup yapılanmasının en üst konumunda bulunan dedeler, toplumsal boyutu ile grup içi güçlü bir disiplin geleneği geliştirmişlerdir. Geliştirdikleri gelenekli yapı ile dini grup üyeleri, kutsal bir ocağa bağlanmış, Peygamber soyundan geldiğine inanılan

dedenin her erkek çocuğu da “dede” olarak kabul edilmiş, her dede ocağı bir başka ocakla ilişki kurarak toplumsal denetimin sağlanmasında etkili olmuştur. Dönemin toplumsal şartlarında bir bilge önder, bir öğretmen olma özelliği gösteren “dedelik kurumu”, Tanrı-insan ilişkilerinde, insanın varlık âlemindeki konumu ile ilgili olarak müritlerine tasavvufi-mistik öğretiler konularında önderlik yapmıştır.

Günümüzde görsel ve işitsel teknolojinin hızlı gelişimi, eğitim kurumlarının yaygınlaşması, bilgiye ulaşımında kaynakların çeşitlenmesi, sözlü geleneğin yerini yazılı bilgilere bırakması ve bilim alanında uzmanlaşmanın başlaması, yeni kuşakların geçmişten devir aldıkları gelenekli bilgileri sorgulamalarına yol açmıştır.

Bu anlayışın gelişmesi ile grup üyeleri Alevi-Bektaşiliğin yüzyıllar içerisinde oluşturmuş olduğu “dedelik” kurumunun da sorgulanmasına neden olmuştur. Sorgulama neticesinde “dedelik” kurumunun kısmi bir fonksiyon daralmasına uğradığı görülmüştür. Öyle ki, yüz yüze görüşme imkânı bulduğumuz bir dede, “erkek çocuklarının dedelik görevini üstlenmek istemediklerini” belirtmiştir.

Musahiplik Alevilikte iki aile arasında gerçekleşirken, Bektaşilikte iki birey arasında gerçekleşmektedir. Musahipleşenler, topluma karşı hem kendi yaptıkları tutum ve eylemlerden hem de musahibinin yaptığı eylem ve tutumlardan sorumlu olmaktadır. Böylece insanların ahlaki yapılanmasında bireyin kendi karar alma yerine grubun inisiyatifi ahlak anlayışında ön plana çıkmaktadır. Musahip olmaya kimse zorlanmaz, gönül işidir. Mürşit, musahip olmak isteyenlere musahipliğin sorumluluklarını anlattıktan sonra düşünmesi için süre vermektedir. Musahipliğe “yol kardeşliği” ve “ahiret kardeşliği” adları da verilmektedir. Musahip olan aileler arasında evlilik yapılmamakta, musahiplerden birisi

düşkün sayıldığında ötekisi de düşkün sayılmaktadır.

Alevi-Bektaşiliğin diğer önemli kurumu ise “düşkünlük” kurumudur. Düşkünlük kurumu, Alevi-Bektaşî ilkelerinden bir veya bir kaçını yerine getirmeyen talibin cezalandırılmasıdır. Bir Alevi-Bektaşî üyesi için en güç durum, düşkün sayılıp cem törenlerine alınmamaktır. Bir talip suç işlediğinde suçun türüne göre, önce rehber sorunu çözmeye çalışmakta, çözülemediği takdirde mürşit (dede-baba)

bilgilendirilmektedir. Bu durumda düşkün meydana çağrılıp, mürşidin huzurunda sorgulaması yapılmaktadır. Suçlu bulunan talip “yoldan düşme” olarak tanımlanmaktadır. Geçici süreyle düşkün sayılanlar, cezasını tamamladıktan sonra kurban kesip lokma dağıtmakta ve cem düzenlenmektedir.

Sonuç ve Değerlendirme

gelenek ve dini unsurlarla beslenerek ortaya çıkan gruplar, var oluşlarını yüzyıllara yayabilmektedirler. Bizim toplumumuzda bu özelliklere sahip iki büyük gelenekli dini gruptan birisi Sünnilik diğeri ise Alevi-Bektaşiliktir.

genç kuşakların dedelik görevine talip olmadıklarından, Bektaşilikteki “baba” kurumuna doğru yönelmekte olduğu anlaşılmıştır. Bektaşilikte “baba” olmak için dede soyundan olmak gerekmemekte, “yol evlatlığı” yeterli olmaktadır.

Yani Alevi-Bektaşiliği benimsemiş olan tarikat üyelerinden herhangi birisi bu kurumun başına getirilebilmektedir.

kent ortamında dede-talip ilişkilerinde de işlevsel daralma görülmüştür.

▪ Enformasyon; İletişim toplumu -Medya Toplumu

▪ G.Vattimo; Şeffaf toplumunda günümüzdeki canlı iki olgunun modernliğin sonunu getirdiğini ve yeni bir toplumsal düzene geçtiğimizi söyler. Bu iki olgu;

1. İlerlemeci tarih anlayışının kırılması

2. Enformasyon toplumdur

▪ Enformasyon toplumu'na gideceğimizi daha yetmişli yıllarda D.Bell " Endüstri sonrası toplum" kavramı ile açıklamış ve bu yeni toplumun enformasyon, iletişim temelli bir ekonomiye dayanan toplum olacağını ifade etmiştir.

▪ İlk dönemler sözlü kültür...Sonrasında yazının icadı ile yazılı kültür.

Yazılı iletişimin icadı ile ortaya çıkan dönem, tarım ve sanayi toplumu olarak adlandırılan uzun bir dönemi içerisine alır.

▪Günümüz enformasyon çağı W.J.Ong un belirttiği gibi aynı zamanda ikinci sözlü kültür çağı ve mitin keşif çağı 'dır.

W.J.Ong Sözlü ve yazılı kültüründe, iletişim araçlarını birer sözlü kültür formu biçiminde düşünebileceğimizi,enformasyon teknolojilerindeki yaygınlaşmanın bizi " ikincil sözlü kültür çağı'na sokmuş bulunduğunu vurgulamaktadır.

○ Sanal cemaatler-ağ toplulukları ; insan ve teknolojinin bir araya gelmesiyle oluşur.Yeterli sayıda insanın internet vasıtası ile oluşturduğu sosyal grupları ifade ederler.

Sanal dini cemaatler ise aynı dini inanç ve pratikler bağlamında veya çeşitli dini konu ve problemler etrafında ağ temelli interaktif bireylerin oluşturduğu kolektif yapılardır.

▪ Sanal cemaatler bedensiz,mekansız ,ağ tabanlı kolektif oluşumlardır.

▪ Sanal dünyanın çeşitliliği ve kültürel zenginliği başlı başına çekicidir.Bu zenginliklerden bazıları şunları içerir.

-Fırsat

- Eğitim

- Kültür

- Demokrasi

- İnsani hizmetler

- Ekonomi içinde eşitlik

- Bilgi

- Sürdürülebilirlik

- İletişim

▪ Grupları 2'ye ayırmak mümkün

1) Enformasyon çağı öncesi klasik gruplar

2) Sonrası sanal gruplar

▪ Sanal dünyadaki grupların ikiye ayrıldığını bilmek gerekir.

1. Geleneksel grup uzantılı sanal cemaatlerdir ki, eski dini grupların sanal platformlarda faaliyet göstermeleridir.

2.Geleneksel gruplarla ilişkisi olmayan "sırf sanal dünyada orta çıkan gruplar"dır .

Sanal toplumlarla enformasyon toplumu öncesi eski grupların arasındaki bazı ayrımlar

- Sanal topluluklarda bedensizlik ve mekansızlık durumudur.Daha küreseldir,aile,akraba,mahalle gibi eski kolektiviteler önemini kaybeder.

Oliver Roy bu tip islami grupların varlığını gözlemlemiş ve Sanal ümmet kavramını ortaya çıkarmıştır.

- Sanal gruplarda bireyin aidiyet hissi eski tarz grup üyeliklerine göre daha azdır hatta yok denecek kadar zayıftır.

- Sanal gruplar, çevrenin birey üzerindeki sosyal kontrolünü azaltırken, grubunda bireye karşı olan sorumluluğunu azaltır. Bu durum bireyin sanal ortamlarda daha güçlenmesini ve bireyi merkeze alan kolektivitlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Enformasyon toplumunda, modern topluma göre bireyselleşme daha bir artış göstermiştir. Sanal ağlarda bireysellik de güçlenmiştir. Sosyologlar bu duruma "Sanal ağa bağlı bireysellik olarak adlandırmaktadırlar.

Son dönem sosyolojide "ağa bağlı (sanal) bireycilik (networked individualism)" adı verilmektedir.

Bu terimi kullananlar; Manüel Castells/Barry Wellman

▪Gelişmiş ileri toplumlarda "toplumsalın sonunun geldiğini", toplumdan değil sessiz kitlelerden bahsedilebileceğini, kitleyi, sanal ortamların dışında bir yerde aramanın beyhude olduğunu ifade eden Kuram

Simülasyon kuramıdır.

Bu kuramı geliştiren :

Jean Baudrillard

▪ Barry Wellman ve arkadaşları iletişim teknolojilerinin korkulduğu gibi özelle edici sistemler olmadığını, iletişim araçlarının da, önceki beşeri ürünler gibi izole edici sistemler olmadığını, iletişim araçlarının da, önceki beşeri ürünler gibi, insanların sosyal yaşamlarına dahil edilmeye başlandığını, sanal bireyciliğin düşüşte olduğu sonucuna ulaşmıştır.

▪İleri teknolojinin etkisinde gelişen yeni iletişim tarzları, önceki yazılı kültürden farklı bir kültür ortaya çıkarmaktadır. Bu kültür sosyal bir gerçeklik olarak yazıdan ziyade sözel ve görsel bir kültürdür.

Bu kültürde yazı gittikçe önemini kaybetmekte, söz ve görsellik önem kazanacak ve on plana geçmektedir.

▪ Medya kültürü: Yeni iletişim teknolojilerine dayalı oluşan kültür, internet, sanal kültür

▪ Sanal kültür Kültürün bir endüstri halini almasını ve her zaman ve her yerde bulunmasını ifade etmektedir.

Marx'in anlamın buharlaşması analizinden yola çıkarak bir çok düşünür, günümüzde artık kültürün aldığı yeni şekli kendi jargonlarında analiz etmektedir.

▪Geleneksel noktada modernitenin klasik zaman ve mekan algıları geçerliliğini yitirmekte ve daha farklı bir zaman ve uzam algısı etrafında şekillenen yeni bir sosyal gerçeklik oluşmaktadır. Burada 3 kavram öne çıkmaktadır.

1- Medya kavramı ve Medyatikleşme

2- Bu yeni kültürün her zaman ve her yerde bulunması

3- Sanal kültür ve Sanallaştırma

Bunlar, bireysel ve toplumsal hayatımızda köklü dönüşümü ve değişimleri getiren yeni kültürün 3 boyutunu ifade etmektedir.

▪ Medyatikleşme

-Kültürün eski döneme göre oldukça değiştiğini ve "Kültürün dolayımlanması" yani küresel ölçekte sürekli ve yaygın biçimde dolaşmasını ifade etmektedir.

-Bu dünyada inançlar, tutumlar değer üzerine değil sembolik biçimlere ve bunların dünyadaki üretimi ve dolaşımına odaklanmaktadır.

▪ Hepp'in analizine göre Dolayım, anlamın bir metinden bir başkasına, bir söylemden bir diğerine, bir etkinlikten bir başkasına hareket etmesidir.

▪ Sanallaştırma; Bir fiziksel kaynağı birden fazla mantıksal işleme bölerek fiziksel kaynağı daha verimli hâle getirme anlamına geliyor.

Haberleşmeden eğitime, siyasetten eğlenceye hatta son zamanlarda sosyal hayatın birçok alanında nüfuz etmeye ve bireysel ve toplumsal hayatımızda köklü değişiklikler yapmaya başlamış durumdadır.

▪ Medyatikleşme birçok yerel kültürel değerın küresel ölçekte dolayımına neden olarak sanallaştırma ile birlikte tam tersine genel ve hatta kamusal kurumların domestikasyonuna da sebep olabilmektedir.

▪ Sanallaştırma, ailenin bazı kabiliyetlerini yitirme anlamında olumsuz bazı işlevlere de sahiptir. Kurumların sanallaşması ailenin bazı işlevlerini kaybetmesini getirebilir.

▪ Medyatikleşme ve kültürlerin dolayımına bir taraftan inanç ve geleneklerin farklı toplumlara ulaştırılmasına imkan sağlarken, diğer taraftan bireylerin çok sayıda farklı insani ve kültürlere muhatap olmasını sağlayacaktır.

▪ Günümüzde çok kültürlülük çok inançlılık, çok kültürlü din eğitimi vb kavramların sık kullanılması medyanın

postmodern cogulcu anlayışa yakın olması ile alakadardır.

▪ Medyatikleşme ve sanal kültürdeki büyük dönüşümlerin toplumsal yapı ve kültürdeki etkilerine kimlik bağlamında yaklaşılabılır.

▪ Postmodern dönemde yeni kimliklerin oluşumunu anlamak için Weber 'den ilhamla dünyanın yeniden büyölendirilmesi ve mitin keşfi kavramlarına dikkat etmek gerekir.

▪ Modern kültürle gelen bireycilik, modern kapitalist toplumlarda dini çoğulculuk denilen bir olguyla karşımıza çıkmaktadır.

Bu süreçte din, eskisi gibi tekeli konumda değildir. Bireyin önünde dinsel çeşitlilik arzı endam etmekte ve birey oldukça farklı dinsel görüşlerle karşı-karşıya kalabilmektedir.

▪ İnsan hayatında önemli olan toplumsallaşma sürecinin en önemli iki gücü;

-Din

-Kitle iletişim araçları

Topluma şekil vermek, değer yaratmak, benimsetmek, düzen kurmak, kontrol etmek gibi işlevler görür.

▪ Din artık "popülerleştirildiği" ve "piyasa konusu" haline geldiği düşünülmektedir. Butun bunlar aslında medyanın seküler karakterde olması ile bağlantılıdır.

▪ Medyanın seküler kutsal üretimine örnek olarak günümüzde etkin olan New Age (Yeni Çağ) akımını verebiliriz.

Yeni Çağ; Toplumsal tabanı ve gerçekliği pek olmasa da medyada üretilen ve gerçekliği oluşturulan bir olgudur.

Yeni çağ; Kurumsal dinlerde zayıflık, dinsel pazar, çoğulculuk gibi modern dinsel yönelimlerin sonucu ortaya çıkıyor.

Yeni Çağ; Daha bireysel zevk ve tercihlere dayalı bir anlam paketi var. Bireyin arzu ve talepleri ön planda olan bir ruhsallık tarzı özelliği gösterir.

▪ S. Bruce " Modern çağın dini durumuna bakmak için Yeni çağa bakmak gerekir. Sosyal gerçekliğe tekabül etmeyen bireysel temelli ve medyada gelişen bir ruhsallık " demektedir.

▪ Medya içerisinde dini yeni biçimler almakta, ye Bu kutsallıklar oluşmakta, yeni sanal dini kimlikler üretilmektedir.

▪ Enformasyon toplumunda dini grup ve kurumların hiyerarşik düzeni ve otoriter yapısı köklü değişimlere uğramaktadır.

B.S. Turner e göre Enformasyon toplumu öncesi dini grupların yapısı;

-Hiyerarşik

-Üniter

-Otoriter özellikteydi.

Enformasyon toplumunda ise;

-Yatay

-Çesitli

-Parçalanmıştır

▪Enformasyon çağında dini bilgi kanalları çağlamıştı.

Dini alandaki otorite zayıflaması hemde dini bilgi kanallarının çoğalması dinde demokratiklesmeyi getirmiştir.

▪ Enformasyon çağında;

Dîni öğrenmek için ulema ,müftü,din görevlisi,şeyh gibi imtiyazlı otoriteleri eş geçip medyadan dinlerini öğrenebilmektedir.

▪ Enformasyon çağında;

Bilginin geleneksel imtiyazlı gruplar ve kurumlar tarafından garanti edildiği kesin kriterler yok olduğu için Yeni nesil kendi standartlarını koymaya baslar.

▪Modern sanayi toplumunda gelişmeye başlayan dini bireysellik ve dini çoğulculuk, enformasyon toplumunda medya ile ileri noktalara taşınmıştır.

B.Turner buna kendi kendine yap dindarlığı demiştir.

▪Enformasyon toplumunda akılcılığı dışlayan mistik,ruhçu ve paranormal eğilimler medyada sıkça boy göstermektedir.Yeni ruhsal ve dinsel eğilimler çıkmaktadır.

▪Farklı gelenek ve dinlerden alınan çeşitli öğeler belli bir sistematığe göre birleştirilerek

yeni dini hareketler adı verilen hibrit/melez dini gruplar yaygınlaşmaktadır.

153-167 arası özet Dini Gruplar sosyolojisi

Küreselleşme : Herşeyin iç içe olması

▪ Küreselleşme, toplumsal bir olgu olmasına rağmen aynı zamanda sosyal bir teoriye de sahiptir.

▪ Küreselleşme konusunda;

*Dünya toplum teorisi

*Küreselleşme teorisi

*Küresel toplum teorisi gibi adlarla anılan aralarında kimi farklılıklar olan teoriler vardır.

▪ Küreselleşme, Enformasyon araçları konusu ile çok yakından ilişkilidir.

▪ Küreselleşme,

Risk toplumu ve yeni sosyal hareketler gibi konularla da yakından alakadardır.

▪ Küreselleşme,

Temelde ekonomik yönleri olan bir kavramdır.

▪ Küreselleşme ; Sonuçları itibariyle siyasal,kültürel ve teknolojik yönleri de olan bir kavramdır.

▪ Küreselleşme; Günümüz kültürünü şekillendiren ve dönüştüren bir olgudur.

▪ Küresel Toplum,

Yeni piyasalar,yeni kurallar,yeni teknolojiler, yeni aktörler demektir.

▪ Yeni aktörler;

Yeni kurumve grupların süreçte işlerlik kazanması ve toplumda aktif rol kazanması demektir.

▪ Küreselleşme;

Çok kültürlülüğü ve çok renkliliği doğurmuştur.

▪ Küresel karşılıklı bağımlılık,küreselleşme olarak bilinen (sürekli artan mal,hizmet,para,insan,teknoloji,bilgi ve diğer kültürel öğelerin akışı) dinamik bir sürecin parçasıdır.

▪ Küresel Toplum demek, küresel kitle kültürünün ortaya çıkması demektir.

▪ Küreselleşmemin bir sonucu olarak,artık insanlar grup ve kurumlar, mallar,hizmetler,teknolojiler, dini siyasi görüşler belirli coğrafi konumlara sabitlenmiyor.

▪ Popüler kültür dünya tarihinde ilk kez yüksek kültüre oranla toplumda daha etkin konuma gelmiştir.Buda enformasyon araçları sayesinde mümkün olmuştur.

▪ Popüler kültürün etkinleşmesi küresel popüler sosyal hareketleri, dinde yeni dini hareketlerin yaygınlaşmasını sağlamıştır.

▪ Küreselleşme teorisine göre bu yeni çağda yeni kültürel kurumlar (Dünya Sağlık Örgütü,Dünya ticaret örgütü, çok uluslu şirketler vb) ve yeni ulus aşırı gruplar (siyasi,ideolojik,dini gruplar) ortaya çıkmaktadır.

▪ Bu teoriye göre, grupları; Yerel-Ulusal ve Küresel gruplar olmak üzere sınıflandırmak mümkündür.

▪Güvensizliğin yaygınlaşmasına paralel olarak üzerinde durulan kavram; kolektivitelerin radikalleşmesi konusudur.

▪ Giddens ve Beck; küreselleşme güvensizlikleri artırdıkça bu küresel ölçekte kimi gruplarda radikalleşme ve köktenci eğilimler ortaya çıkmaktadır.

▪Küreselleşme ve ileri modernlik gelişmeye paralel olarak risk ve belirsizliklere neden olmaktadır.

▪ Yeni dini hareketler, Genellikle küresel hareketlerdir.

Yeni çağ hareketi böyledir.

▪Oliver Roy'un küreselleşen islam çalışmasında küresel islami gruplar konu edilmiştir.

▪Toplumsal değişimin önemli bir tezahür biçimi olan yeni sosyal hareketler ,yeni bir hayat tarzı ve toplum modeli talebini taşıyan kolektif davranış biçimleridir.

▪ Sosyal hareketler, ortaya çıktıkları toplumsal durumdan bağımsız değildirler.Toplumun değişen yapısına göre farklı şekillerde varlık gösterebilirler.

▪Sosyal teorisyenler ,sosyal hareketleri eski ve yeni olmak üzere iki genel kategoriye ayırmaktadırlar.

▪ Eski sosyal hareketler,

-ekonomik çıkarlar üzerinde yoğunlaşmış

-Genelde tek tek bir sosyal sınıftan oluşan üyeleri ile siyasal gücü ele geçirmek amaçlı

-Ekonomik buyumeyi gerçekleştirme amaçlı

-Merkezi örgütlenme

👉Endüstriyel toplum tipine ait olarak nitelendirilen bu tarz sosyal hareketlerin yerini Yeni sosyal hareketler almıştır.

▪Yeni sosyal hareket teorisyenlerinin önde gelen isimlerinden Alain Touraine'e göre, Endüstri sonrası toplum,Yeni güç merkezi ve yeni ilişki biçimleri ile yeni bir toplum tipini ifade etmektedir.

▪ Yeni sosyal hareketlerin belirgin niteliklerinden birincisi; belli bir sınıfsal yapıyı aşan bir özellikte olmasıdır.

▪ Yeni sosyal hareketlerin diğer bir özelliği daha önceleri zayıf olan bir kimlik boyutuna vurgunun gittikçe belirginleşmeye başlamasıdır.

▪ Yeni sosyal hareketlerin,diğer bir özelliği; Bireysel ilanla kolektif olan arasındaki ilişkinin bulanıklaşmasıdır.

▪Çağdaş hareketlerin çoğu özellikle batı metropollerindekiler kolektif hareketler olsa da bireysel karakterli olmasıdır.Bu diyen,Yeni sosyal hareketlerdeki Bireysellik vurgusunun çok belirgin olması ile yakından ilişkilidir.

▪ Yeni çağ hareketinde bireyselliğe olabildiğince vurgu vardır.Bu durum Yeni

sosyal hareketlerin, örgütlerinin bölünmüş, dağınık ve ademi merkezîyetçi bir yapıda olmalarıyla da yakından ilişkilidir.

Bazı sosyologlar Yeni sosyal hareketlerin bu özelliğini Organizasyonel açıklık olarak nitelemektedir.

▪ Yeni sosyal hareketler yeni de olsalar geçmiş ölü olan bağlardan tamamen kopuk olmamaları, ama aynı zamanda eskiden farklı yeniliklere de sahip olmalarıdır.

-Senkrerik tarzda eski ve geleneksel öğelerden çokça alıntı yaparlar.Özellikle bu durum Yeni dini gruplarda kolaylıkla görülebilir.

▪Yeni sosyal hareket teorileri batıdaki örneklerle bakılarak oluşturulmuştur.

▪ YDH (Yeni dini hareket)

▪ YDH ler

-En belirgin özellikleri dini bireycilik tir

-Eski ile yeninin farklı ve yeni bir söylemle sentezi söz konusudur.Buna dini senkretizm de denilir.

Özellikleri

- Yeni dini bilinçlilik

-Çok farklı inanç ve pratikler içinde barındırır

-Sentetik yani yapaydır

-Görecelîge eğilimlidir

-Diğer dini inanç sistemlerine fazla mesafeli değildirler.

-Bütüncül bir sistem yada dünya görüşüne sahiptirler.

▪ Yeni dini gruplar,

-Özellikle mistik deneyime önem vermektedirler

-Sade ve basit ilkelere sahiptirler

-Kutsal ve metafizik olanla doğrudan ilişki ve bağlantı kurmayı hedefler

-Coşkulu ve cüretkar ,insan aklının olabildiğince dışında, bazı pagan unsurları da içeren, senkretik ruhsal deneyimler ön plandadır.

▪ Yeni dini hareketler

-Baglılarına bir kimlik duygusu,

-Hayatin anlamına dair ruhsal ve felsefi bir dünya görüşü kazandırır.

-Modernliğin akılcı doğasından mistisizmin rahatlatıcı doğasına dönme ,aşkın bilgi,ruhsal dinginlik ve iç huzura erme, kendi öz benliğini ortaya çıkarıp manevi olgunluğa erişme gibi farklı bir hayat tarzı sunmaktadır.

▪Bazı yeni dini hareketler (YDH), grubun eski dini geleneginden kurucu şahsiyetlerinden ve grup içi rakiplerinden uzaklaşarak yeni bir dini alternatif oluşturduklarını ileri sürerler.

Artık eski dini geleneğinden ayrıлып yeni bir din olduğu iddiasındadır.

Sayntoloji ; birçok yönden çok yeni bir dindir ve aslında onun insanlık tarihinde büyük bir ilerlemeyi temsil ettiğini öne sürmektedir.

Moonculuk aynı şekilde

YDH; görünüşteki yeniliklerinin aslında tüm dini geleneğin gerçek ve orjinal yüzüne bir dönüş olduğunda ısrar eder.

Mormonizm; İlk hristiyan cemaatinin yeniden canlanması olarak kendisinin bir imajını yansıtır.

Teosofi ; Eski bilgelerin izini sürebilen çok eski bir bilgelik dinini temsil ettiğini iddia eder ve bu tema etrafında ayrıntılı bir mitoloji inşa eder.

Neo-Selefilik ;İslamın ne anlama geldiğini yeniden tanımlamaya çalışırken ve islamin bozulmamış saf ve gerçek yönünü temsil ederken eski dini hareket özelliği taşımaktadır.Mileneryalizm ve mesianizm gibi inançlara sahip olma ve enformatik kabiliyet vb gibi bazı özellikleriyle YDH özelliği taşımaktadır.

▪Yahudi toplumunda

Gush Eminim ve Katch hareketlerini Yahudi terörüne örnek verilebilir.

▪Hristiyan kimliği hareketi

Hristiyan terör örgütlerine örnek olarak verilebilir

▪ Hristiyan kimliği hareketi ;

Küçük büyük birçok hristiyan terör gruplarına üst şemsiye görevi gören hareket,şiddet yanlışı olması yanında binyılcı ve mesianik inançlara ve Armegeidon'a inanmaktır.

▪Budist şiddet yanlısı çatışmacı YDH ye örnek olarak Japonya da kurulan ;

Yüce gerçek hareketi (Aum Shinrikyo) hareketi verilebilir

İslam dünyasında da Al-Kaide ve Deaş gibi (batıda cihadist olarak anılan) gruplar verilebilir.

▪Yüksek ve sert çatışmayı savunan ve diğerlerine oranla sayıca az olan YDH lerin ortak özellikleri;

Dünyanın yozlaştığı ve terk edilmesi gerektiği inancı

Diğer grup ve dinlere alternatif bir varoluş inşası

Üyelerinin toplumdan izolasyonu ile mutlak hakikat üzerinde oldukları inancı

Mileneryanizm (Binyılcılık)

Mesianizm

Rasyonel teoloji yerine mistik veya paranormal eğilimleri olan bir teolojiye sahip olma

Senkretizm (Bagdaştırıcılık)

▪ YDH 'lerde

-gelecek perspektiflerinin olmayışı ,

-kopuk,

-parçalı ,

-dakinik görünüm sergilemeleri ,

-bir bütün olarak analiz edilmelerinin güçlüğü,

👉 Nedenlerden ötürü din sosyolojisinde eleştirilmektedir.

▪ YDH ler hızlı toplumsal değişim ortamlarında ortaya çıkarmışlardır.

▪ Özellikle ellili yıllardan sonra,

- Batıdaki savaş sonrası ümitsizlik,

-Eğitimin yaygınlaşması,

-Toplumdaki teknolojik yoğunluklu mekanik işleyiş,

- Küreselleşme

-Aşırı rasyonelleşme

-Bireyselleşme

👉 Gibi durumlar Yeni dini hareketlerin oluşumuna uygun zemin hazırlamıştır

▪ Hızla gelişen teknolojik imkanların ve ekonomik refahın, insanları ekonomik yoksunluklardan sosyal eşitsizliği ortadan kaldıracığına dair beklentinin yerini,giderek bir hayal kırıklığının almasıdır.

Bu konu sosyolojide yoksunluk kuramı adı altında tartışılmaktadır.Eşitsizliğin artması yeni grupların oluşumuna sebebiyet verebilir...

▪ New Age /Yeni Çağ hareketi 📖

🌀 Mistik,akıldışı ve paranormal unsurları içerisinde barındıran

🌀 İrrasyonel ilkeleri post/modern bir söylemle sunmakta

🌀 Rafine ve özgün bir felsefi dil kullanmakta

🌀 Çok geniş alanda modernliğe karşı eleştiri ve cevaplar ileri sürmektedir.

Yeni Çağ Hareketi

Günümüz geç modern dönemdeki sosyal değişimlerin dini gruplar alandaki etkilerine örnektir.

🌀 Çok büyük,cok farklı grupları içerisine alan geniş bir hareket

🌀 Küresel niteliktedir

🌀 Din, sanat, edebiyat, sinema,sosyal medya,siyaset,popüler kültür vs alanda etkindir

🌀 Enformasyon araçlarını en ileri derecede kullanır

▪ Davie'nin "modern Avrupada din" adlı eserinde Yeni çağ hareketinin ,modern batı toplumlarının yeni ve önemli yüzünü temsil etmedeki öncü rolüne vurgu yapılmaktadır.

▪ Sosyal bilim literatüründe "Yeni Çağ(New age) yada Yeni Çağ ruhsallığı terimi sıkça kullanılmaktadır.

▪ Yeni Çağ hareketi; Belli bir kurumsal yapısı, tutarlı bir felsefesi ve doğması bulunmayan,ruhsal fikir ve pratikler koleksiyonundan ibarettir.

▪ Yeni Çağ ; Ruhsal konulara bireysel eklektik bir yaklaşımı ifade eden geniş bir harekettir

▪ Yeni Çağ ,çok farklı düşünce ve pratikleri içerisinde barındıran eklektik bir sistemdir.

▪ Yeni Çağ

🌀 "kendi dinini kendin yap", 🌀 "derme çatma din",

🌀 "sözde din"

☉ "ruhsal süpermarket" gibi ifadelerle nitelendirilmektedir.

☉ Holistik yani bütüncül bir sisteme sahiptir

☉ Hayatın bütün alanlarını kuşatan farklı bir bakış,kutsal bir yaşam anlayışı getirir

☉ Yeni çağ anlayışı, bütüncül bir evren tasavvuru olan mistik ve gnostik kaynaklara daha eğilimlidir.

☉ Yeni Çağcılar ,Tanrının aşkınlaştırdığı,doğave evrenden ayrı gösterildiği ve insanında Tanrıya göre daha düşük gösterildiği yaklaşımlara, dolayısıyla da bütün monoteizmlere karşıdır.Buna göreTanrı, insanın tamamen dışında bir aşkım varlık değil, tersine için bir varlıktır .

☉ Yeni çağ , çoğu dinlerdeki tanrının insan biçimindeki betimlenmesi yada insanın kendi gayreti ile tanrısallığı yakalaması fikrini savunmaktadır.

☉ Yeni Çağ bireysel tecrübeyi vurgulamakta,belli bir takım dini doğmalardan ziyade bireyin ihtiyaçlarına önem vermektedir.

☉ Yeni Çağ pozitif düşünmeyi, öz saygıyı, kendini iyi yönde gerçekleştirmeyi,dönüşümü savunmaktadır.

☉ Yeni Çağ hareketinin varlığı için daha genel ve daha köklü bir sebep olarak"modernitenin krizi" fikri ileri sürülmektedir.

▪Modernliğin çeşitli alanlarına yönelik güvensizlik durumunun yerini günümüzde artık , bir takım şeylerin sonunun geldiğini ifade eden mileneryanizm'in aldığı görülmektedir.ve bu kaygılı bir durumu ifade etmektedir.

▪ Mileneryanizm,

-tükenmişliği

-kasveti

-sonu

-ölümü

-dünyanın sonunu vurgular

Yeni Çağ

-Yeniden doğuşa

-Yeniden güçlenmeye

-Yenilenmeye

Vurgu yapar...

Yeni Çağ,kamusal alandaki etkileri açısından pek gücü olmayan bir hareket olarak değerlendirilmekte, bir illüzyon ve aynı zamanda bir medya icadı olarak olarak nitelendirilmektedir.

168/183 arası özet dini gruplar sosyolojisi

▪ Risk toplumu teorisi Ulrich Beck" le anılmaktadır ve toplumsal grupların özleminle günümüz dini grupların anlaşılmasında, radikal dönüşümlerinde açıklayıcı bir teoridir.

▪İçinde yaşadığımız dönemi "Risk çağı" olarak adlandırılan Ulrich Beck Risk Toplumu teorisini " Dünya risk toplumu"adlı tanımlaması içerisinde terörü de almıştır .

▪ Ulrich Beck riski;"modernleşme sürecinin yol açtığı tehditlerle sitematik olarak karşı karşıya kalma" olarak tanımlamaktadır.

▪Modernliğin iyileştirilmesinin sonucunda riskler daha da artmış ve küresel çapta insan hayatını etkileyen küresel bir olgu haline gelmiştir .

▪ Modernlik,bir taraftan ileri bilgi ve teknoloji imkanlarıyla daha güvenli ve muferrah bir hayata imkan sağarken ,diğer taraftan da gittikçe artan küresel riskleri beraberinde getirmektedir.

Mevcut riskler eskisi gibi yerel ve kişisel değildir.Riskler artık görünmez,küresel ve kişisellikten uzaktır.

▪Günümüzde sanayileşme ve bilgi teknolojileri Risk olgusunun kaynağıdır.

▪Klasik güvenlik sitemlerinin demode olmasıyla yeni bir risk kuşağı ortaya çıkmıştır. Bunlar;

Doğal ve ekolojik riskler ;

-Radyasyon sızıntıları

-Ozon tabakasının delinmesi

-Sera etkisi

-Küresel ısınma

-Yağmur ormanlarının azalması

Sosyal riskler

-Yabancılaşma

-İşsizlik

-Toplumsal eşitsizlikler

-AIDS'in yada gıda zehirlenmelerinin yaygınlaşması

Siyasal Riskler

-Kitle imha silahları

-Kimyasal ve biyoloji silahlar

-Terörizm

▪Artık uygarlığın geleceğine hükmeden şey,toplumsal ilerleme değil, genel güvensizlik ilkesi dir.

▪ Beck'e göre modern toplumlardaki güvensizlik ve şaşkınlığın temelinde Belirsizliğin topluma geri dönüşü denilebilecek olgu yatmaktadır.

Çünkü giderek artan çok sayıda toplumsal problemin bir "düzen" sorunu olarak değil de bir "risk" sorunu olarak ele alınması söz konusudur .

▪Modernlik,düzen fikrine vurgu yapar.

▪ Bauman'a göre, modernliğin yaşı; Düzen üzerine düşünülen bir zamana ait olduğu söylenebilir. Bu Düzen;

-Dünyanın

-İnsanın yetişme ortamının

-İnsan benliğinin

-Ve bu üçü arasındaki bağlantının düzenidir.

▪ Bauman'a göre, modernlik,bütünyle beklenmedik durumların kontrolüne ilişkin bir durumu ifade etmektedir.

▪ Modernliğin bir düzen rüyası vardı;

-kontrol etme

-sınıflandırma

-düzenleme

▪ Müphemlik, sınıflandırma işinin bir yan ürünüdür ve her seferinde daha fazla sınıflandırma çabası gerektirir.

Her sınıflandırma çabası da sonuçta bazı müphemlikler doğuracaktır.

Müphemlikle mücadele böylece ikircikli bir duruma sebebiyet vermektedir.

▪ Bauman'a göre varoluş, düzen ve kaos olarak çatallaştığı ölçüde modernidir.

▪ Modern bilinç; Süregiden düzenin sonuçlandırılmazlığının bilinci yada buna dair kuşkudur.

▪Beck küresel çaplı dünya risk toplumundaki çatışmanın üç temel eksene oturtulacağını düşünür.

1) Ekolojik çatışmalar

2) Küresel finans krizleri

3) Küresel terör ağı

▪Beck,küresel risk derken,risklerin eşit olmayan tarzda dağıldığını kaydetmektedir.

▪Beck'e göre Küresel Terör;

Toplumun üzerine bina olduğu "aktif güven" yerine "aktif güvensizlik" durumu yaratmaktadır.

▪Beck'in adlandırımı ile terörist gruplar, yeni küresel oyuncular dır.

▪ Terör bir taraftan geç modernitenin getirdiği risk algılarını çeşitlendirerek dünya ölçeğinde toplumsal sisteme güvensizliğe neden olmakta, diğer yandan da finansal ve ileri teknolojik gelişmelerden faydalanarak “küresel bir olgu” haline gelmektedir.

▪ Modernitenin getirdiği her bir teknolojik gelişme, hatta gen teknolojilerinden nano teknolojiye doğru her bir ilerleme teröristlerin araç takımı olarak kullanabileceği bir “Pandoranın kutusu” na dönüşmektedir.

▪ Beck'in ileri sürdüğü altı sonuç şunlardır:

1) Dünya Risk Toplumu, ortaya çıkan küresel terör

nedeniyle, artık bir tür “tarihin sonu” değil bizzat “Dünyanın Sonu” anlamına gelmektedir.

2) Ulusal yapıların güvenlikleri artık “ulusal” bazda sağlanamayacaktır.

3) Neoliberalizmin kusur ve eksikleri bütün yönleri ile net biçimde açığa çıkmıştır.

4) Hiçbir “ulus devlet” hatta en güçlüsü bile kendi güvenliğini tek başına sağlama imkânına sahip olamayacak.

Teröre karşı tek çözüm, uluslararası dayanışma ve yardımlaşma olacaktır.

5) Bir yanda “ulusal” veya Pax Americana gibi “küresel tektarafçılık (unilateralizm)” ile diğer yanda “çoktarafçılık (multilateralizm)” yani Kozmopolitan Devlet arasını açıkça ayırmak gereklidir. (Ulus devletler, sınırları ve farklılaşmaları kendi varlıklarına tehdit olarak

algılarken; Kozmopolitan devletler yabancılarla içte ve dışta dayanışmayı savunur. “Öteki” ile iletişime geçerek bunu yapar, terörle değil onun nedenleri ile mücadele eder.)

6) Şayet Dünya bu yüzyılda ayakta kalacaksa, Dünya Risk Toplumunu “medenileştirmenin” yolunu ya da yollarını bulmalıdır.

▪ Jacques Derrida terör konusunu ele aldığı bir yazısında terörün değerlendirilmesine ilişkin olarak, " bir filozof,kavramayı ve meşrulaştırmayı birbirinden ayırt etmek için Yeni bir kriter arayan kişi olmalıdır" der.

▪ Terör konusunda akademik,bilimsel yaklaşım terörün özellikleri arasında şunları sayar;

🌀 kriminal ve sismysal amaçlı şiddet

🌀 bir mesaj yayma amaçlı cinayet

🌀 tehdit, korkutma

🌀 tedhiş

▪ Terör kelimesi;

🌀 korkutmak,

🌀 Ürkütmek,

🌀 Yıldırmak,

🌀 Sindirmek,

🌀 Dehşete düşürmek

Anlamlarına gelir.

▪ Devletler arasında ise terör,"siyasal amaçlara ulaşmak için kamuoyunu korkuya sevk eden,insanların mal ve can güvenliklerine saldırılan eylemler" şeklinde tanımlanmaktadır.

▪ İslam Fıkıh Akademisi'nin yaptığı terör tanımı da şöyledir:

“Fertler, örgütler veya devletlerin insana (din, can, mal, akıl ve ırzına) yönelik saldırısı olup her türlü korkutma, eziyet, haksız yere öldürmeyi, eşkıyalık ve yol kesmeyi, bir projeyi gerçekleştirmek için suç teşkil eden ferdi veya toplumsal şiddet ve tehdite başvurmayı kapsamakta, insanlara korku salmayı, kendilerine eziyet etmek ve canları, malları ve özgürlüklerini tehlikeye sokmak suretiyle paniğe sevk etmeyi amaçlamaktadır.

▪ Terör,siyasal amaçlara ulaşmak için demokratik mücadele yöntemlerini yok sayıp hedef kitlede ayırım yapmayan, süreklilik arz eden planlı ve periyodik aralıklarla sürdürülen bir olgudur.

Terör ve din ilişkilerinin şüphesiz eski bir tarihi vardır.

-Yahudi grubu Sicariler(Zeolotlar)im eylemi

-Hasan Sabbah liderliğindeki Haşhaşiler

Batıda suikastçi anlamında kullanılan kelime Assassin dir.

▪Modern dönemdeki terör konusunda uzman Kişi;

David Rapoport

Ona göre iki nedenle günümüzde terör daha etkin ve yaygın hale gelmiştir.

1) Teknolojideki gelişmeler ve doktrin

2) İdeolojilerin etkinliği ile anarşizmin yaygınlaşması

▪ Rapoport,modern dönemde terörün Rusya da başladığını ve kısa sürede Batı Avrupa,Balkanlar ve Asyaya yayıldığını belirtir.

▪ Rapoport 'a göre terör farklı şekillerde modern toplumların karşısına çıkmıştır ki o bu şekilleri DALGA olarak adlandırır.

Ve 4 çeşitte ele alır.

1)Anarşist

2)Anti-Kolonyal

3)Yeni Sol

4)Dini

▪ Din sosyologları,dini ve sosyal yönelimin görüldüğü özellikle altmışlı yıllardan sonraki dönemi;

🌀 büyük uyanış

🌀 yeni dinsel bilinçlilik

🌀 dinin yeniden kuruluşu

Olarak adlandırır.

▪20.yy sonu ve 21.yy başı "kutsalın dönüşüne" tanıklık etmiştir.

▪ Din çoğu zaman "yumuşak bir güç" olarak bazen de terör olaylarında görüldüğü gibi "sert bir ideoloji";olarak işlev görür

▪ Terör eylemleri;

-Japonyadaki "Yüce Gerçek Hareketi (Aum Shinrokyo)

-İsraildeki Yahudi "Gush Emunim ve Katch

-Müslümanlar arasında El-Kaide Ve IŞİD

▪ Dini terör

Kendini dindar olarak kabul edip o şekilde deklere eden ve grubunu bu söylem üzere inşa edenler kastedilmekte.

Dinin kendisi kastedilmez.

▪ Lâik terör

Grubunu seküler ideolojik söylem üzere inşa edip o görüşlerle kimliğini açık edenler kastedilmektedir.

▪Terör siz konusu olunca ilk başta akla gelen dini terördür.

▪Terör uzmanları terörü genel olarak ikiye ayırır

1)Seküler/laik terör

2)Dini terör

Dini terörün Seküler/laik politik terörden ayırt edici özelliği, dindar insanların temel dini referanslardan hareketle kimi şiddet hareketlerine girişmesidir.

Şiddetin ,dini bir amel,ayın veya ilahi görev gibi görülmesidir.

Şiddet içerikli eylemlerin temel referansı doğrudan tanrı veya din olmaktadır.

Bu teröre karışan dindarların kendilerine verdikleri isimler;

-Cündullah

-Cünd'ül hak

-Allahın ordusu

-Aum Shinrikyo

-En yüksek gerçek

▪ Dini terör "dini referans sistemine onaylatılan, ilâhi emirle gelmiş gibi bir amacı yerine getirmek maksadıyla gerçekleştirilen şiddet türü"dur.

▪ Dini terörde

Ölme ve öldürme davranışı aşkın bir anlam evreni içinde

- Kendini kurban etme

- Ulvi fedakarlık

- İlâhi güce kendini sunma

Şeklinde anlaşılır.

Kullanılan şiddet

-Kutsal bir eylem

-Herhangi bir ilâhi istek

-emre karşılık gerçekleştirilen kutsal bir vazifedir.

▪ Seküler/laik terör

Hedefsizce zarar veren,

Kısır

Bazen tümüyle moral dışı bir eylem türü olarak ele alınmasına rağmen aslında onun da bazı moral, ideolojik ve metinsel/teorik referansları vardır

▪ Bernard Russell

"Bolşevikliği konu alan eserinde "toplumsal bir olgu olarak sıradan bir siyasal hareket değil bir din olarak görülmelidir" der.

▪ Bazı din sosyologları insan hayatının tümünü kuşatan açıklamalara ve kurumlara sahip olan bu politik ideolojilere

Yarı din ismini verir.

▪ John Gray "Kara ayın" aslı meşhur eserinde, Fransız Jakobenlerinden Rus bolşeviklere, Nazilere kadar dünyayı dönüştürmeyi amaçlayan Ideolojilerin

Binyılcı Hristiyan inançların seküler uzantısı olduklarını ileri sürmektedir.

▪ Apokaliptik din canlandığı her yerde yeryüzünün azalan kaynaklarına yönelik yoğun savaşta dahil olmak üzere siyasi anlaşmazlıklarla iç içe geçmektedir.

İnsanüstü aşkım bir boyuta sahip değildirler ki bu nedenle yarı din ismi verilmektedir.

▪ Terörün nedeninin temelinde,

-Politik amaçlara ulaşma arzusu

-Seküler yada dinsel olsun fundemantalist, entegrist eğilimler

- Toplumsal temelli faktörler

▪ Assman'ın belirttiği gibi tektanrıci dini metinlerde kimi şiddete dönük ifadeler bulunur. Asuman bunları,

Semantik dinamit diye ifade eder.

Siyonist İsrail devleti", "Gush Emunim" ve "Katch" hareketleri Yahudi orijinli teröre güzel birer örneklerdir.

"Siyonist İsrail devleti"nin Sabra ve Şatilla kampındaki katliamlarını, yine günümüze kadar bölgede ve son dönemlerde Gazze'de yaptıkları şiddet devlet terörüne en açık birer örneklik teşkil etmektedir.

"Gush Emunim" İsrail'de ortaya çıkan ve Yahudi

şeriatı Halaka'ya göre politik bir ideolojiye sahip radikal Yahudi dini bir örgüttür.

Yahudi Entegrizmine çok güzel bir örnektir. Tanrı tarafından tarihte İbrahim'e (dolayısıyla İsrail

oğullarına) vaat edilen toprakların günümüzde Filistinlilerden ne şekilde olursa olsun temizlenmesini hedeflemektedir.

Batı şeriatın Filistinlilerden temizlenmesi Yahova 'nin emridir ve dini bir ibadettir ve aynı zamanda hiçbir politika ile değişmeyecek bir temel politikadır.

Bu nedenlerle Filistinli Belediye başkanlarına suikastlar, Mescid-i Aksa'yı havaya uçurma girişimleri gibi birçok terör faaliyetine girişmiştir.

Diğer şiddete dayanan bir diğer Yahudi terör örgütü de "Katch" hareketidir.

Hristiyan orijinli terör örgütlerine örnek olarak "Hristiyan Kimliği Hareketi" verilebilir. "Hristiyan Kimliği Hareketi" İncil hukukunu ve Aryan beyaz ırkının üstünlüğünü

savunan ve başka birçok küçük Hristiyan terör gruplarına üst şemsiye görevi gören örgüt

Dünyanın sonu, İsa'nın ikinci gelişi ve Armagedon'a inanmaktadır. ABD'deki ünlü

"Oklahoma Hükümet Binası bombalaması" bu örgüte ait bir terör faaliyeti idi.

"Yüce Gerçek Hareketi (Aum Shinrikyo)" ise Japonya'da kurulan Budist bir terör örgütüdür.

Hareket Tokyo metrosuna yaptığı zehirli gaz saldırısında birçok insanın ölmesi ve yaralanmasına sebep oldu. Hareket yumuşak eğilimli bir din olan

Budizmden yola çıkarak Apokaliptik kült haline dönüşmüş, sonra şiddete bulaşarak ABD'de

bile terör tehditlerine devam etmiştir.

Müslümanlar arasında görülen terör ;

New York Dünya Ticaret Merkezi'nin İslamcı olduğu iddia edilen El-Kaide üyelerince bombalanmasıdır.

▪ IŞİD bir terör örgütü olmanın yanı sıra ordusu olan sözde bir devlet gibi davranarak emperyalist

devletlerin bölgeye müdahil olmalarında bir manivela olarak kullanılmaktadır. Kullandığı zorba yöntemler (kafa kesme, cariye adı altında kadın istismarı,

şeriat adı altında bin dört yüz önceki kaba cezâî uygulamalar).

▪ Gray, "Şiddeti yeni bir dünya kurma yolu" olarak görmeyi"eski değil modern bir yöntem olarak görür.

Intihar saldırısında kendini yok etmeyi bireysel arınma yolu olarak anlar.

Şiddetin arındırıcı bir güç olarak anlaşılması ona göre milenyarist/binyılcı hareketlerle gelmiştir.

▪ Gray ,Terör gruplarının faaliyetlerindeki etkilenmelerin "modern ve Batılı olduğunu belirtir.

▪İslami terör grupları modern batılı ütopyalardan etkilenmişlerdir ki bu modern aydınlanmadı ütöplayların arkaplanında da eski Binyılcı Hristiyan hareketi vardır.

▪ Dini terör grupları konusu,

-Enformasyon toplumu

-Yeni dini hareketler

-Risk toplumu

-Sekülerleşme

-Neo-Kolonyalizm gibi sosyal teorilerin odağında çok boyutlu bir konudur.

■ ■ ■

183/193 arası özet Dini Gruplar Sosyolojisi

▪ YDH

- Modernliğin anlam krizi,
- 2.dünya savaşı sonunda ortaya çıkan anlam arayışının sonucu,
- Ellilerden sonra belirginleşen,
- Yetmişli yıllardan sonra yaygınlaşan,
- Söylemlerinde dini, ruhsal ve felsefi bir yaşamı vaat eden,
- Alternatif maneviyat arayışlarını vaat eden, Oluşumlardır.

▪ Yeni Dini Hareketler, diğer dinlerden farklı olarak ruhçu ve mistik karaktere bürünebilmekte, hareketlerinin merkezine tanrı yerine mistik bir tema-uygulamayı veya baba-ustad denilen bir şahsiyeti koymaktadırlar.

▪ Fundemantalizm modernizme duyulan endişe ve sekülerleşmeye duyulan tepkinin yansıması olarak çıkabilmektedir.

▪Yeni dini hareketlerin iki farklı yüzü

1- Daha çok maneviyat arayışına tekabül eden "yumuşak, bireysel ve seküler karaktere sahip olanlar

2-Fundemantalist karaktere sahip olanlar

▪Dinin yeniden kamusal hayata dönmesiyle birlikte uluslararası siyasette de yer almaya başlamasıdır..

Bu 2 şekilde ortaya çıkmıştır

Soft power (yumuşak kültürel siyaset)

Hard power(şiddete dönük sert siyaset)

▪ Yeni dini hareketler,

Bireysel, mistik ve maneviyat arayışı temelinde medya ve kültürel alanlarda etkisini hissettirip lobi faaliyetleri ve yönlendirme gibi konularda veta kitleleri mobilize etmede işlevsel olurken , diğer taraftan Daha sert ve şiddete dönük tarzda siyasetin odağına oturmaktadır l.

▪ YDH ler ,daha çok pietist ,mesiyanik ve apokaliptik özelliktedir.

▪ YDH ler,önceleri modern dünyanın gidişatına bir itiraz olarak ortaya çıkmıştır. Özellikle mesiyanik ve apokaliptik olanlar,şiddete dönük nitelikleri ile uluslararası siyasetin temel figürleri olmaya başlamışlardır.

▪ YDH ler daha ziyade kültürel hareketlerdir.

Ancak günümüze doğru geldikçe bazı YDH lerin uluslar ve uluslararası siyasete hatta şiddete bulaştıkları görülmektedir.

▪ Terör şiddetin özel türü olup günümüzde küresel ölçekte kendisini göstermektedir.

Sosyal bilimciler,terörün gelecekte kendisinden daha da siz ettireceğini belirtmektedir.

Hatta o kadar ki,kimi sosyologlar 21.yüzyılı Terör çağı olarak adlandırmaktadır.

▪Modern dönemde terör neden yaygınlaşıyor?

1. Teknolojideki gelişmeler

2. İdeolojiler

Ancak 20.yy sonlarında ideolojiler zayıfladığı ve dinler yükselişte olduğu için terör dinle iç-içe bir görünüm arz etmeye başlamıştır.

▪Neden din ve terör iç içe bir görüntü vermektedir?

🌀 Kutsala dönüş olgusu

🌀 Teknolojide ileri gelişmeler

🌀 İdeolojilerin gerilemesi ve yerini yumuşak güç olarak dinin alması

🌀 Ticarî-ekonomik bölgelerdeki küresel ve karmaşık güç ilişkileri

🌀 Dinin boşluğu doldurması

🌀 Dini metinlerdeki ifadelerin istismarı, ifadeler semantik bomba gibi amaçlı kullanılabilir.

🌀 Günümüzde dini çevreleyen yaygınlaşan ve diğer dibi görüşleri dinin dışında tutan Entegrist yaklaşım din ve terör etkileşiminde öne çıkmaktadır.

🌀 Politik iktidar kavgalarında dini metni araçsallaştırma girişimi

🌀 Yeni dini hareketle ve Mileneryanist eğilimin etkisi.

▪ YDH ler

🌀 Kimlik merkezli hareketlerdir

🌀 Yeni toplumsal hareketler kültür ve kimlik konularına, farklı yaşam tarzlarının korunması ve yaşanmasına odaklanırlar.

▪ YDH ler arasında en dikkati çekenler Kıyamet sektleri-hareketleri olarak adlandırılan Apokaliptik gruplardır .

▪ YDH ler arasında;

🌀 Hare Krişna

🌀 Moonculuk

🌀 New Age

🌀 Satanizm

🌀 Sciontology

🌀 Teosofi

🌀 Fiat Lux

gibi bir-çok büyük şöhretli gruplar dünyanın sonunun geldiğine, kıyametin kısa bir zaman içinde koyacağına inanmaktadırlar.

▪ YDH lerdeki kıyamet inancı, Mesihçi kurtuluş anlayışı ile Binyılcı düşünceler bir araya gelerek şiddete imkan hazırlayabilmektedir.

Örnek olarak

🌀 Güneş tapınağı

🌀 Halkın tapınağı

🌀 Cennetin kapısı

hareketlerinin farklı tarihlerdeki toplu intiharları

🌀 Satanistlerin insan kurbanları

🌀 Aum Shinri-Kyo hareketinin Tokyo metrosuna toplu gaz saldırıları

▪Bazı YDH ler;

Apokaliptik-Kıyametçi Mileneryanist-Mesihçi inanışlara sahiptir.

▪Postmodern mantalite modernizmin aksine mistik,geleneksel din ve inanışlara ilgilidir.

YDH ler de bu anlayışta olup eklektik ve senkretik inanç ve eğilime sahiptirler.

▪Kötülüğü yenip tanrının krallığını başlatacak nihai dünya felaketini ifade eden binyılcı-kıyametçi inanç sistemleri şiddete başvuran dini grupların nerdeyse hepsinin temel karakteristiği olarak karışımıza çıkmaktadır.

▪ Binyılcı-kıyametçi hareketler ;

🌀 mevcut düzenin yozlaştığını,

🌀 dünyanın kötülük ve kokuşma içinde olduğunu,

🌀 mevcut düzeni yıkıp tersine çevirecek bir gelecek düzen beklentisi içindedirler.

▪ Fetö, senkretik, apokaliptik ve mesihanik bir harekettir.

▪ IŞİD;

İsa'nın kıyamete yakın dönemde dönüşüne , " Melhama-el-kübra (büyük savaş) denilen savaşa Deccalin ordusuna karşı Müslümanlara önderlik edeceğine inandığı ve grubu bu temel üzere ayakta tuttuğu anlaşılmaktadır.

▪ Dabıq: önemli dergilerinden biri

Amaq: haber ajansı

▪Günümüzde yeni dini hareketler ve özellikle de Mileneryanist ve apokaliptik nitelikte olanlar "Dini terör" olgusuna neden olmaktadır.

▪Tek hakikat doğru anlayışı sadece dinler arasında değil,din içinde de çatışma ve şiddet doğuruyor.

Çözüm; çoğulcu,yoruma açık,entegrizmden uzak din anlayışındadır

▪Kuranda kötülen insanların yeryüzünde bozgunculuk,fesat çıkarmaları gibi temel özelliklerinden birisi olarak gösterilir.

🌀 Maide 32.Ayetteki kim bir cana kıymayan veya yeryüzünde bozgunculuk çıkarmayan bir kişiyi öldürürse sanki bütün insanlığı öldürmüş gibidir.

▪İslâm'ın şiddet ve terör konusundaki değerlendirilmesinde

2 olay ve bu olaya değinen ayetler aslında meseleyi net bir şekilde ortaya koymaktadır.

1- İnsanı yaratılacağı zaman meleklerin Allaha " Bir zamanlar Rabbin meleklere: Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım demişti.....

2- Ademin iki oğlu arasındaki şiddet olayının geçtiği ayetlerde oldukça açıklayıcıdır...(Habil-Kabil)

▪İslamın geldiği topluma bakıldığında çok parçalı (segmenter) bir yapıda (klan,kabile vb)olduğu görülür. Hz Muhammed (sav) bu özelliğe sahip toplumdaki farklılıkları en aza indirerek bütüncül bir din topluluk oluşturmuştur.

▪Şüphesiz çok faktörlü olan bu başarının temelinde ,yeni dinin mesajına ve kendi kişiliğine de uygun olarak Hz Peygamberin "sözleşme ve ittifaklara verdiği aşırı önemin" yattığını söylemek mümkündür.

▪ İslam dünyasındaki terör gruplarının oluşumunda en önemli etken;

Büyük Ortadoğu denilen ve kadim kültürlerle eneski kaynaklarının üstündeki coğrafyanın

siyasal ve askeri sorunlarının
özömlenememesi durumumun ve bunun
yarattığı ümitsizlik ve karamsarlığın dini
retorikte ifadesini bulmasıdır.

Son özet 🌸